

ARCHEOLOGIE
BOUWHISTORIE

Gemeente Tilburg

Plangebied Louis Bouwmeesterplein te Tilburg

Archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek

BAAC-rapport V-25.0083

■ Colofon

ISSN:	1873-9350
Auteur:	F. van den Blink (KNA prospector MA)
Cartografie:	F. van den Blink
Inhoudelijke controle:	E.A.M. de Boer (senior KNA prospector)
Redactie:	E.A.M. de Boer

© BAAC, 's-Hertogenbosch (2025)

BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

■ BAAC – Archeologie en Bouwhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
E-mail: denbosch@baac.nl

Popovstraat 54
8013 RK Zwolle
Tel.: (038) 30 36 650
E-mail: zwolle@baac.nl

Inhoudsopgave

■ Samenvatting	5
■ 1 Inleiding	7
1.1 Onderzoekskader	7
1.1.1 Aanleiding	7
1.1.2 Beleidskader	7
1.1.3 Kwaliteitsborging	7
1.2 Doel- en vraagstelling	7
1.3 Situering van het plan- en onderzoeksgebied	8
1.4 Administratieve gegevens	10
■ 2 Bureauonderzoek	12
2.1 Werkwijze	12
2.2 Landschap	12
2.2.1 Algemene ontwikkeling	12
2.2.2 Gebiedsspecifieke beschrijving	13
2.3 Bewoningsgeschiedenis	19
2.3.1 Inleiding	19
2.3.2 Historie	20
2.3.3 Huidige situatie	25
2.4 Archeologische gegevens	27
2.4.1 Gemeentelijke verwachtingskaart	27
2.4.2 Bekende vondsten en eerder onderzoek	29
2.5 Cultuurhistorische gegevens	32
2.6 Verwachting en waarden	33
2.6.1 Archeologische verwachting	33
2.6.2 Historisch-geografische waarden	36
■ 3 Conclusie en aanbevelingen	38
3.1 Archeologie	38
3.2 Cultuurhistorie	39
■ 4 Geraadpleegde bronnen	41
■ 5 Bijlagen	43
Bijlage 1	Geplande ontwikkelingen
Bijlage 2	Geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 3	Bouwdossiers appartementen Louis Bouwmeesterplein

Samenvatting

BAAC heeft een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek uitgevoerd in het plangebied Louis Bouwmeesterplein te Tilburg, gemeente Tilburg. Aanleiding voor het onderzoek is de herontwikkeling van het plangebied. Voor deze ontwikkeling dient het omgevingsplan te worden gewijzigd. Op basis van onderhavig bureauonderzoek wordt een advies opgesteld over hoe er met de archeologische en cultuurhistorische waarden dient te worden omgegaan. Men is voornemens de bestaande bebouwing te verwijderen en dit te vervangen door nieuwbouw. De exacte diepteligging van de bodemingrepen is nog niet bekend, maar er is wel het voornemen om de nieuwbouw van parkeerkelders te voorzien. Ook wordt de oude straatloop van de Zomerstraat worden hersteld. De werkzaamheden vinden plaats binnen een gebied van 1,4 ha. Het gehele plangebied heeft een oppervlak van circa 1,9 ha. Realisatie van de plannen kan leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische waarden.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied op de zuidelijke flank van het Tilburgs dekzandplateau is gelegen. Ten zuiden van het plangebied is een periglaciaal dal aanwezig. Op de hogere dekzanden kunnen zich podzolbodems hebben gevormd. De natuurlijke bodem is gedurende de late middeleeuwen en/of de nieuwe tijd afgedekt door een esdek. In de hogere delen van het landschap worden hoge zwarte enkeerdgronden verwacht terwijl er in het zuiden van het plangebied mogelijk nog gooreerdgronden voorkomen.

In de late middeleeuwen ontstaan rondom Tilburg meerdere bewoningskernen of zogenaamde herdgangen. De herdgang van Haringseind ontstond ten zuidwesten van het plangebied. Het noorden van het plangebied wordt onderdeel van de kern van Kerk, de kern die uitgroeide tot het religieuze en bestuurlijke hart van Tilburg. Aan het begin van de 19^e eeuw zijn in het noorden van het plangebied historische erven aanwezig, gesitueerd aan de Zomerstraat. De overige percelen waren in gebruik als wei- of hooiland. Aan het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw breidde de bewoningslinten zich uit waardoor de gehele westzijde van het plangebied bebouwt raakte. Centraal in het plangebied werd een fabrieksterrein ingericht. In de jaren '60 van de 20^e eeuw is dit terrein ontmanteld en is alle bebouwing in het plangebied gesloopt om plaats te maken voor de huidige bebouwing. Als gevolg van de historische bouw- en sloopwerkzaamheden en het realiseren van de huidige bebouwing kan de bodem plaatselijk verstoord zijn geraakt.

Archeologie

Op basis van het bureauonderzoek geldt er binnen het plangebied een middelhoge verwachting op resten van jagerverzamelaars uit het midden- tot laat-paleolithicum in de top van het Oud dekzand en het laat-paleolithicum tot neolithicum en een hoge verwachting voor resten van boerensamenlevingen uit het neolithicum tot en met de middeleeuwen. Vindplaatsen uit het laat-paleolithicum tot en met de middeleeuwen liggen naar verwachting in de top van het dekzandpakket, onder een esdek en/of stedelijke ophoogpakketten (dieper dan 50 cm -mv). Op specifieke locaties langs de Zomerstraat is de verwachting hoog op het aantreffen van historische erven. Onder de oude ligging van de Zomerstraat, en in mindere mate bij de Kloosterstraat, is de verwachting hoog op het aantreffen van oude straatniveaus en/of karrensporen. Deze resten uit de late middeleeuwen tot en met nieuwe tijd kunnen direct onder de bouwvoor liggen (circa 30 cm -mv). Ten hoogte van de bestaande bebouwing (appartementencomplex en parkeergarage) is vanwege bekende diepe bodemverstoringen de archeologische verwachting laag.

BAAC adviseert om een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren binnen de zones met een (middel)hoge verwachting. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zal doormiddel van profielgaten en aanvullende boringen worden onderzocht of er diepere niveaus verwacht kunnen worden. Voor onderzoek naar de dieper gelegen bodemlagen is het advies om tijdens de ontgraving van de toekomstige parkeerkelder een inspectie te laten uitvoeren door een fysisch geograaf of een archeoloog met kennis van landschap. Bij het aantreffen van archeologische indicatoren kan de inspectie worden opgeschaald naar een archeologische begeleiding van de verdere ontgraving.

Cultuurhistorie

In het noorden van het plangebied was langs beide zijden van de Zomerstraat bebouwing aanwezig. De bebouwing langs de Zomerstraat vormde een aaneengesloten bewoningslint van kleinschalige bebouwing. Vanaf 1853 wordt achter dit bebouwingslint in het plangebied een stoomfabriek aanwezig, welke later is omgevormd tot wollenstoffenfabriek. De fabrieksbebouwing breidde zich langzaam uit tot een grootschalig fabrieksterrein. De fabriek

is in 1961 verkocht aan de gemeente en afgebroken. Van de historische bebouwing is in het plangebied niks meer aanwezig.

De nog aanwezige cultuurhistorische elementen zijn:

- De Zomerstraat
- De Kloosterstraat
- Het Zomerpark

Het noordelijke uiteinde van de Zomerstraat is in de jaren '60 verlegt en buigt nu af naar het noorden. Het Zomerpark ligt op de locatie van een oude stadstuin.

Op basis van de huidige plannen zal de oude ligging van de Zomerstraat terugkeren in het straatbeeld als doorgang voor voetgangers en zal de Kloosterstraat gehandhaafd blijven. In de historische situatie lag het plangebied op een overgang van kleinschalige bebouwing (woningen) in het noordwesten van het plangebied (Zomerstraat) naar grootschalige bebouwing (fabrieksterrein en kloosterterrein) richting het zuidoosten.

Onderhavige rapportage is getoetst door de bevoegde overheid (gemeente Tilburg) en definitief bevonden.

1.1 Onderzoekskader

1.1.1 Aanleiding

In opdracht van de gemeente Tilburg heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek uitgevoerd in het plangebied Louis Bouwmeesterplein te Tilburg in de gelijknamige gemeente. Aanleiding voor het onderzoek is de herontwikkeling van het plangebied. Voor deze ontwikkeling dient het omgevingsplan te worden gewijzigd. Op basis van onderhavig bureauonderzoek wordt een advies opgesteld over hoe er met de archeologische en cultuurhistorische waarden dient te worden omgegaan. Men is voornemens de bestaande bebouwing te verwijderen en te vervangen door nieuwbouw. De exacte diepteligging van de bodemingrepen is nog niet bekend, maar er is wel het voornemen om de nieuwbouw van parkeerkelders te voorzien. Ook worden looproutes voor voetgangers aangepast. De werkzaamheden vinden plaats binnen een gebied van 1,4 ha. Het gehele plangebied heeft een oppervlak van circa 1,9 ha. Realisatie van de plannen kan leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische waarden.

Wat is cultuurhistorie?

Wanneer men over cultuurhistorie spreekt, blijkt vaak dat veel onduidelijkheden bestaan over wat hieronder valt. Cultuurhistorie omvat drie vakgebieden; archeologie, bouwhistorie en historische geografie. Archeologie houdt zich voornamelijk bezig met het bodemarchief, waartoe zowel losse vondsten als grondsporen behoren. Tevens bestudeert de archeologie enkele bovengrondse verschijnselen uit de prehistorie en de middeleeuwen, zoals grafheuvels, hunebedden, schansen, dijken en landweren. Bouwhistorie betreft de studie van de bebouwde omgeving, zoals kerken, kastelen, bruggen, sluizen, maar ook tuinen en landgoederen. Historische geografie *“bestudeert de ruimtelijke aspecten van menselijke activiteiten in het verleden... [en] de sporen die vroegere menselijke activiteiten in het landschap hebben achtergelaten”*. Hieronder vallen niet alleen elementen en patronen zoals (water)wegen, dijken, verkavelingspatronen, nederzittingsstructuren, heggen, houtwallen en poelen, maar ook het (historisch) bodemgebruik (akkers, heidevelden en dergelijke).

1.1.2 Beleidskader

Het archeologisch beleid van de gemeente Tilburg voor toepassing van de Wet op de archeologische monumentenzorg (WAMZ) was vastgelegd in het bestemmingsplan. Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. De gemeente Tilburg beschikt nog niet over een definitief omgevingsplan zoals voorzien in de Omgevingswet. Tot die tijd worden alle bestemmingsplannen samengebracht in een tijdelijk omgevingsplan, een zogenaamd ‘omgevingsplan-van-rechtswege’.¹ Het omgevingsplan is gebaseerd op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.² Volgens het vigerende omgevingsplan geldt voor het plangebied de dubbelbestemming ‘Waarde-Archeologie’, waarvoor geldt dat bij bodemingrepen groter dan 1.000 m² en dieper dan 60 cm –mv een archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd.³

1.1.3 Kwaliteitsborging

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 (bureauonderzoek) van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.2⁴.

BAAC is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van Eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, alsmede 4004 Opgraven (landbodems).

1.2 Doel- en vraagstelling

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is om de geologische, bodemkundige en landschappelijke kenmerken, alsmede de bekende en verwachte archeologische waarden in het onderzoeksgebied te inventariseren

¹ Informatiepunt Leefomgeving 2024.

² o.a. Tilburg – Centrum-Zuid, Van Dijk & De Boer 2007.

³ Bestemmingsplan Centrum Zuid 2008.

⁴ CCvD 2022.

teneinde een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Het doel van het cultuurhistorisch onderzoek is om inzicht te krijgen in de cultuurhistorische karakteristiek van het gebied en de aanwezige cultuurhistorische waarden, zodat hier bij toekomstige ruimtelijke opgaven rekening mee kan worden gehouden

Het archeologisch bureauonderzoek dient de volgende vragen te beantwoorden:

- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, welke gegevens zijn bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en welke gegevens zijn bekend over bodemverstorende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Het cultuurhistorisch bureauonderzoek dient de volgende vragen te beantwoorden:

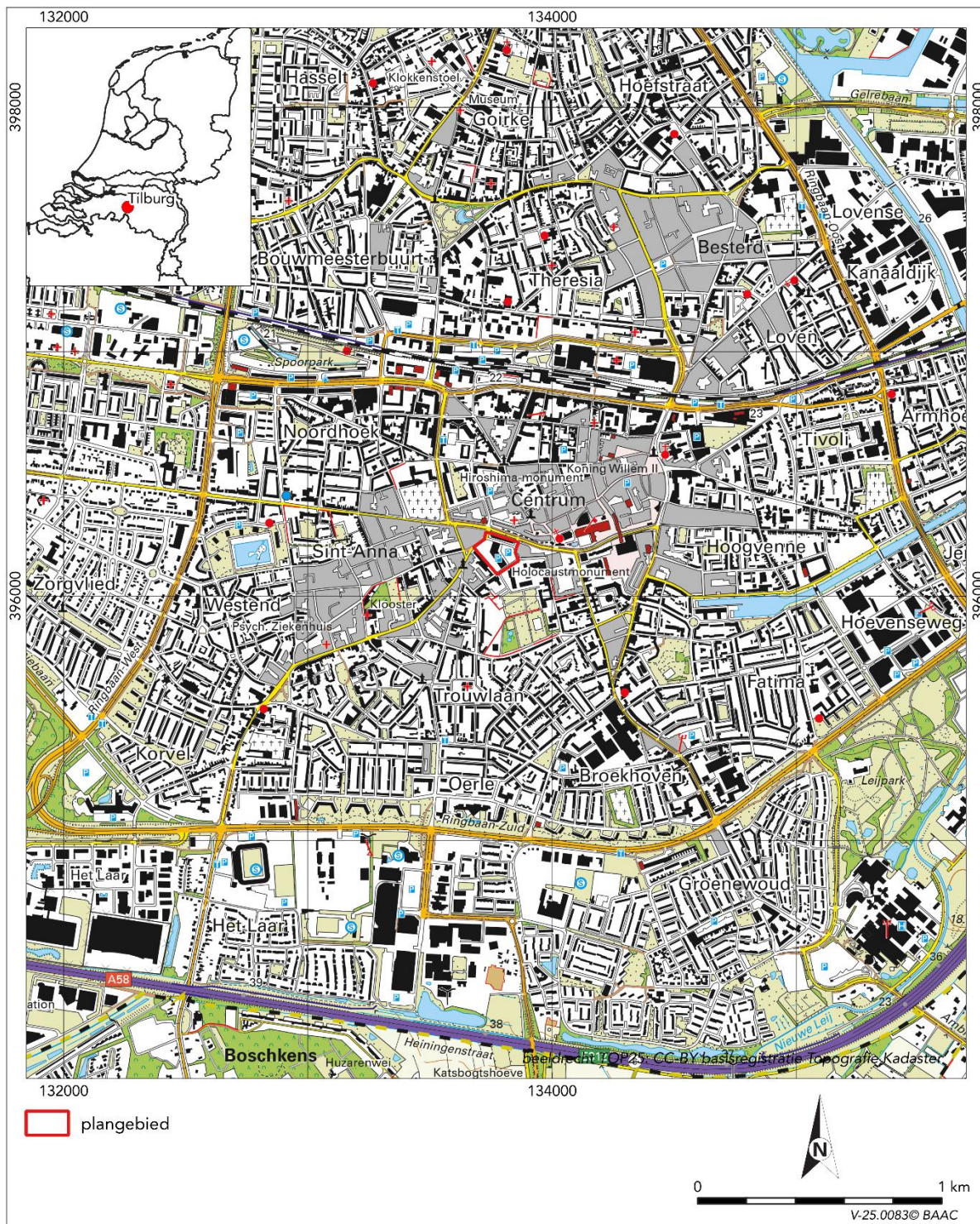
- Welke historische bebouwing is in het plangebied bekend en waar bevond deze zich?
- Welke cultuurhistorisch waardevolle elementen zijn behalve bebouwing in het plangebied bekend?
- Op welke manier kunnen deze elementen eventueel worden teruggebracht in het stedenbouwkundig ontwerp?

Op basis van de onderzoeksresultaten en de voorgenomen bodemingrepen wordt vervolgens een advies gegeven over de omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden en mogelijk vervolgonderzoek. De bevoegde overheid (gemeente Tilburg) neemt op basis van het door BAAC opgestelde advies een selectiebesluit.

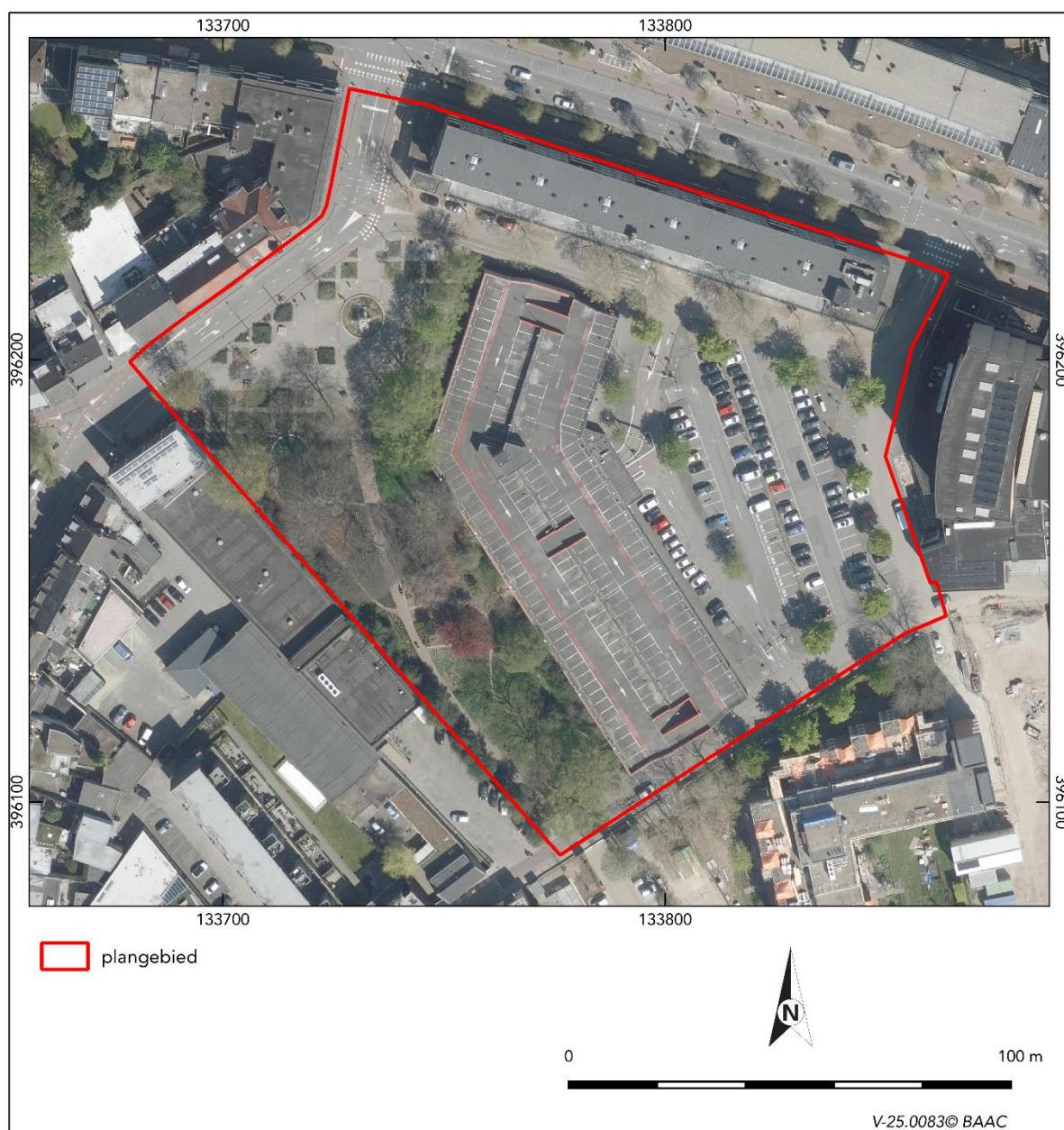
1.3 Situering van het plan- en onderzoeksgebied

Er wordt onderscheid gemaakt tussen de termen plangebied en onderzoeksgebied. Het plangebied is het gebied waarbinnen de geplande bodemingrepen zullen gaan plaatsvinden. Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Tilburg, in het zuiden van het centrumgebied (Afb. 1.1). Het plangebied wordt begrensd door de Schouwburgring en de Schouwburgpromenade in het noorden, de Schouwburg van Tilburg en de Kloosterstraat in het oosten, de bebouwing van het Lieve Vrouweplein in het zuiden en de Zomerstraat in het westen. Het plangebied is momenteel bebouwd met een parkeergarage en een appartementencomplex omringd oord bestrating. In het zuidwesten van het plangebied ligt het Zomerpark. De oppervlakte bedraagt circa 1,9 ha (Afb. 1.2).

Het onderzoeksgebied beslaat het plangebied inclusief het omringende gebied binnen een straal van circa 200 m. Het onderzoeksgebied wordt in het bureauonderzoek als zoekgebied gehanteerd om tot een beter inzicht te komen in de archeologische, (cultuur)historische en bodemkundige situatie van het plangebied.

Afb. 1.1 Ligging van het plangebied op Opentopo-kaart (PDOK 2025).

Afb. 1.2 Ligging van het plangebied op een recente luchtfoto (PDOK 2025).

1.4 Administratieve gegevens

Locatiegegevens

provincie	Noord-Brabant
gemeente	Tilburg
plaats	Tilburg
toponiem	Louis Bouwmeesterplein
RD-coördinaten	133.728/396.261 133.864/396.219 133.863/396.142 133.776/396.088
kaartblad	50F
kadastrale gegevens	Tilburg, sectie M, perceelnummers 12591, 8477, 11704, 9685, 9686, 9687, 9688 en 11289
oppervlakte plangebied	circa 1,9 ha

Projectgegevens

projectnummer	V-25.0083
type onderzoek	Bureauonderzoek
Archis-zaakidentificatienr.	5687281100
opdrachtgever	Gemeente Tilburg contactpersoon: J. de Graaff
projectleider BAAC	F. van den Blink
bevoegde overheid	Gemeente Tilburg contactpersoon: L. Meurkens
datum opdracht	5 februari 2025
versie nummer rapport	2.0 (definitief, 16 april 2025)
voorgelegd aan bevoegde overheid	Ja (goedgekeurd, 4 april 2025)
beheer en plaats documentatie	archief BAAC en (na afronding project) Archis 3 en E-depot (Dans Datastation)

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is literatuur over de geologie, geomorfologie, het hoogteverloop (AHN) en de bodemopbouw van het onderzoeksgebied bestudeerd. Met name voor de recentere archeologische periodes zijn diverse historische bronnen geraadpleegd. Er is gebruik gemaakt van oude kadastrale en topografische kaarten en bouwtekeningen uit het gemeentearchief.⁵ Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens uit Archis 3 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.⁶ Er is ook gebruik gemaakt van de nieuwe gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.⁷

In navolgende paragrafen staan de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk is afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 Landschap

2.2.1 Algemene ontwikkeling

Het plangebied ligt in het zuidelijke zandgebied binnen de Roerdalslenk. De Roerdalslenk, ook wel Centrale Slenk genoemd, is een tektonisch dalingsgebied dat door breuken, de Feldbiss/Breuk van Vessem in het westen en de Peelrandbreuk in het oosten, wordt begrensd. Ten zuidwesten en noordoosten liggen de tektonische opheffingsgebieden (horsten) van respectievelijk het Kempisch Hoog en de Peelhorst.

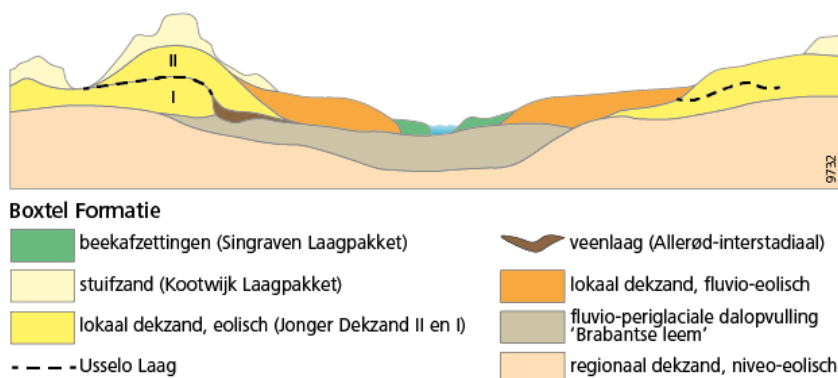
Gedurende de ijstijden (glacialen) van het Midden- en Laat-Pleistoceen (Elsterien, Saalien en Weichselien) werd de Roerdalslenk onder periglaciale omstandigheden geleidelijk opgevuld met een meer dan 15 m dik pakket sedimenten (Formatie van Boxtel). Deze afzettingen bestaan voornamelijk uit zand dat door het ontbreken van vegetatie door de wind is verplaatst (Laagpakket van Wierden). In het zeer droge en koude Pleniglaciaal werden deze zogenaamde Oude dekzanden over grote gebieden afgezet. Bij de afzetting speelde bovendien verspoeling door sneeuwsmeltwater een belangrijke rol (niveo-eolische of niveo-fluviatiele afzettingen, zie Afb. 2.1), waardoor het Oude dekzand veelal leemhoudend en horizontaal gelaagd is. Tijdens het Laat-Glaciaal nam de begroeiing weer wat toe, waardoor de verstuivingen een meer lokaal karakter hadden en langgerekte, zuidwest-noordoost georiënteerde dekzandruggen ontstonden. Dit zogenaamde Jong dekzand is meestal niet gelaagd en wat grover dan het Oud dekzand.

In de minder koude perioden van de glacialen kwam in de zomermaanden veel smeltwater vrij, dat door een systeem van verwilderde geulen en beken in brede, ondiepe dalen werd afgevoerd. Hierbij werd sediment van het hoger gelegen Kempisch Hoog en de Peelhorst naar de lager gelegen Roerdalslenk verplaatst. De fluvio-periglaciale afzettingen die hierbij tot stand kwamen, bestaan uit min of meer gelaagde, fijne en grove zanden, soms met grind, leem- en veenlagen.

⁵ Regionaalarchief Tilburg 2025

⁶ De Boer et al. 2006

⁷ Van Putten et al. in voorbereiding, deze kaarten zijn tijdens onderhavig onderzoek nog niet vastgesteld door de gemeente.

Afb. 2.1 Schematische opbouw van het dekzandlandschap (Berendsen et al. 2021).

Tijdens de interstadialen⁸ zijn leemlagen, bodems of soms ook veen gevormd, die de begrenzing vormen tussen verschillende fases van dekzandafzetting. De Laag van Usselo, die voorkomt tussen het Jong dekzand I en II⁹ en in het Allerød-interstadiaal is ontstaan, is hiervan de bekendste. De bodem is vaak te herkennen als een grijswitte laag met houtskoolresten, maar kan ook bestaan uit een veenlaag. De Laag van Beuningen, een grindrijk niveau dat is ontstaan door uitblazing van fijnere delen¹⁰, vormt de begrenzing tussen het Oud dekzand I en II.

Aan het einde van het Weichselien en in het Holoceen werd het klimaat een stuk milder. Het systeem van ondiepe, verwilde geulen en beken veranderde hierdoor in meanderende beken, die zich aanvankelijk in het landschap insneden. In de beekdalen werden zand en klei afgezet en vond lokaal veenvorming plaats (Boxtel Formatie; Singraven Laagpakket). Door de toenemende vegetatie kwam een eind aan de natuurlijke zandverstuivingen en raakten de dekzandruggen gefixeerd.

Vanaf de ijzertijd, maar met name in de middeleeuwen en nieuwe tijd, konden door het toedoen van de mens (door ontbossing, overbegrazing, afsteken en afbranden van heide e.d.) plaatselijk opnieuw verstuivingen optreden (Boxtel Formatie; Kootwijk Laagpakket). Ook de bodemvorming, die door het mildere klimaat op grote schaal plaatsvond, is grotendeels antropogeen beïnvloed, zoals door verploeging, egalisatie en plagenbemesting.¹¹

2.2.2 Gebiedsspecifieke beschrijving

■ Geologie, geomorfologie en AHN

Het plangebied ligt in dekzandgebied van Zuid-Nederland. De conceptversie van de archeolandschappelijke eenhedenkaart van de gemeente Tilburg laat zien hoe het plangebied op de overgang ligt van een dekzandplateau naar dekzandwelvingen (Afb. 2.2).¹² Op 80 m ten zuiden van het plangebied ligt een beekdal. Dit is een voormalig periglaciaal dal dat alleen nog in de ondergrond als zodanig aanwezig is. In de ondergrond van het plangebied zijn matig fijne dekzandafzettingen van de Formatie van Boxtel (Laagpakket van Wierden) aanwezig, zoals blijkt uit geologische boringen uit de omgeving van het plangebied.¹³ Het is niet duidelijk op welke diepte de grens ligt tussen het Oud en Jong dekzand. In een geologische boring ten zuidwesten van het plangebied is een antropogeen pakket van circa 3,5 m dik aangetroffen.¹⁴ Het is onduidelijk wat de exacte samenstelling van dit pakket is, maar het zal waarschijnlijk om een combinatie gaan van een esdek en/of (moderne) stadsophogingen. De top van de natuurlijke dekzandafzettingen liggen op een hoogte van circa 11,2 m +NAP. In de diepere ondergrond van het plangebied, vanaf circa 8,85-12 m -mv (5,65-2,7 m +NAP), zijn grofzandige Pleistocene rivierafzettingen aanwezig.¹⁵ Het eerder genoemde antropogeen pakket is niet in elke geologische boring als zodanig geregistreerd, maar mag gezien de ligging in de stadskern van Tilburg wel worden verwacht. Er kan ook sprake zijn van moderne ophogingen om lagere landschapsdelen geschikt te maken voor bewoning.

⁸ Relatief warme periode binnen een glacial.

⁹ Het Jong dekzand I is gevormd in het laatste deel van het Pleniglaciaal en in het Oude Dryas stadiaal. Jong Dekzand II is in het Jonge Dryas stadiaal afgezet.

¹⁰ Een zogenaamde *desert pavement*.

¹¹ Stouthamer, Cohen & Hoek 2023, 200-201, 305-306; Berendsen et al. 2021, 167-179.

¹² Van Putten in voorbereiding.

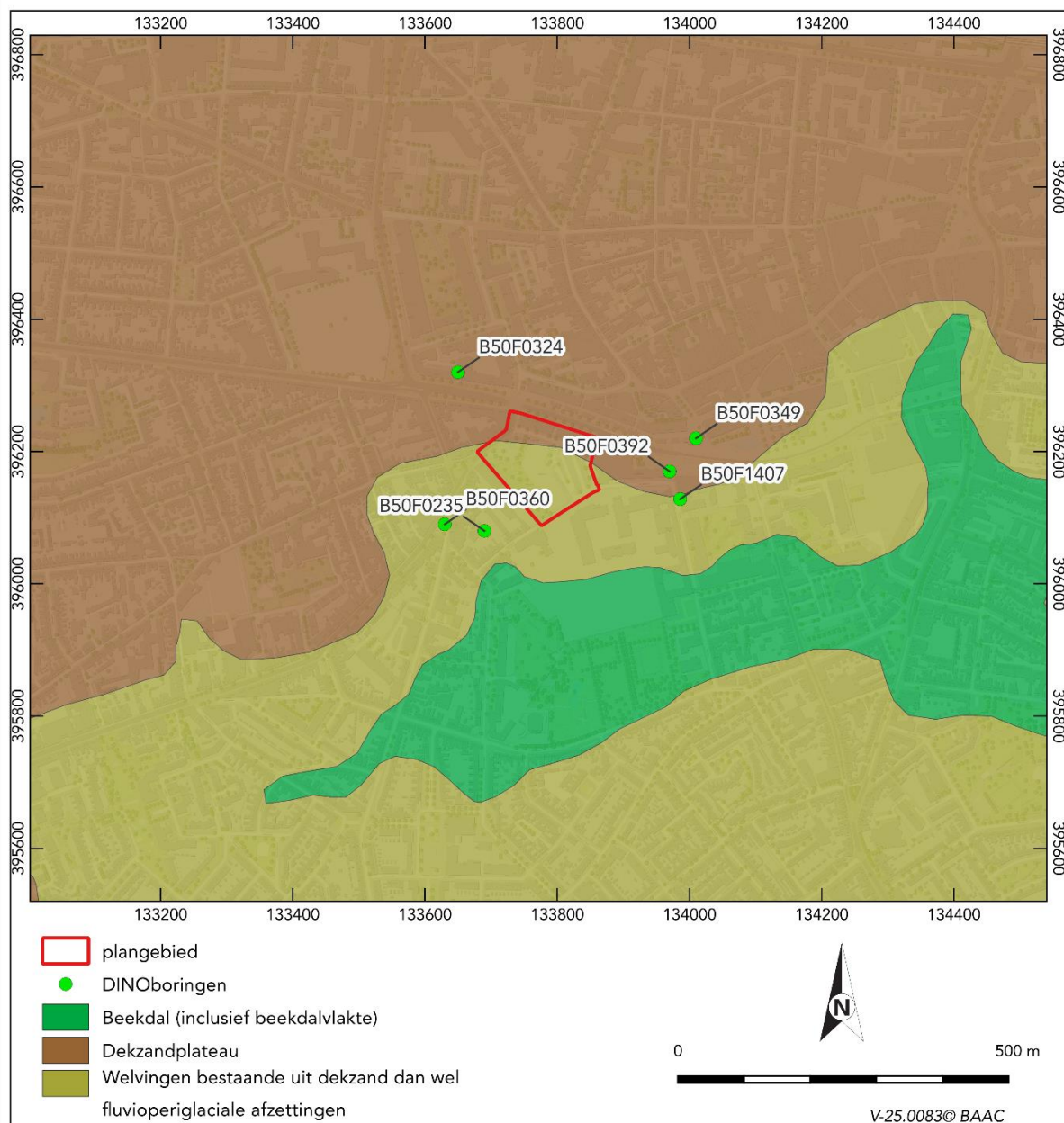
¹³ DINOloket 2025, boringen B50F0360, B50F1407, B50F0349, B50F0392, B50F0324 en B50F0235.

¹⁴ Boring B50F0360

¹⁵ Boring B50F0360 en B50F0235.

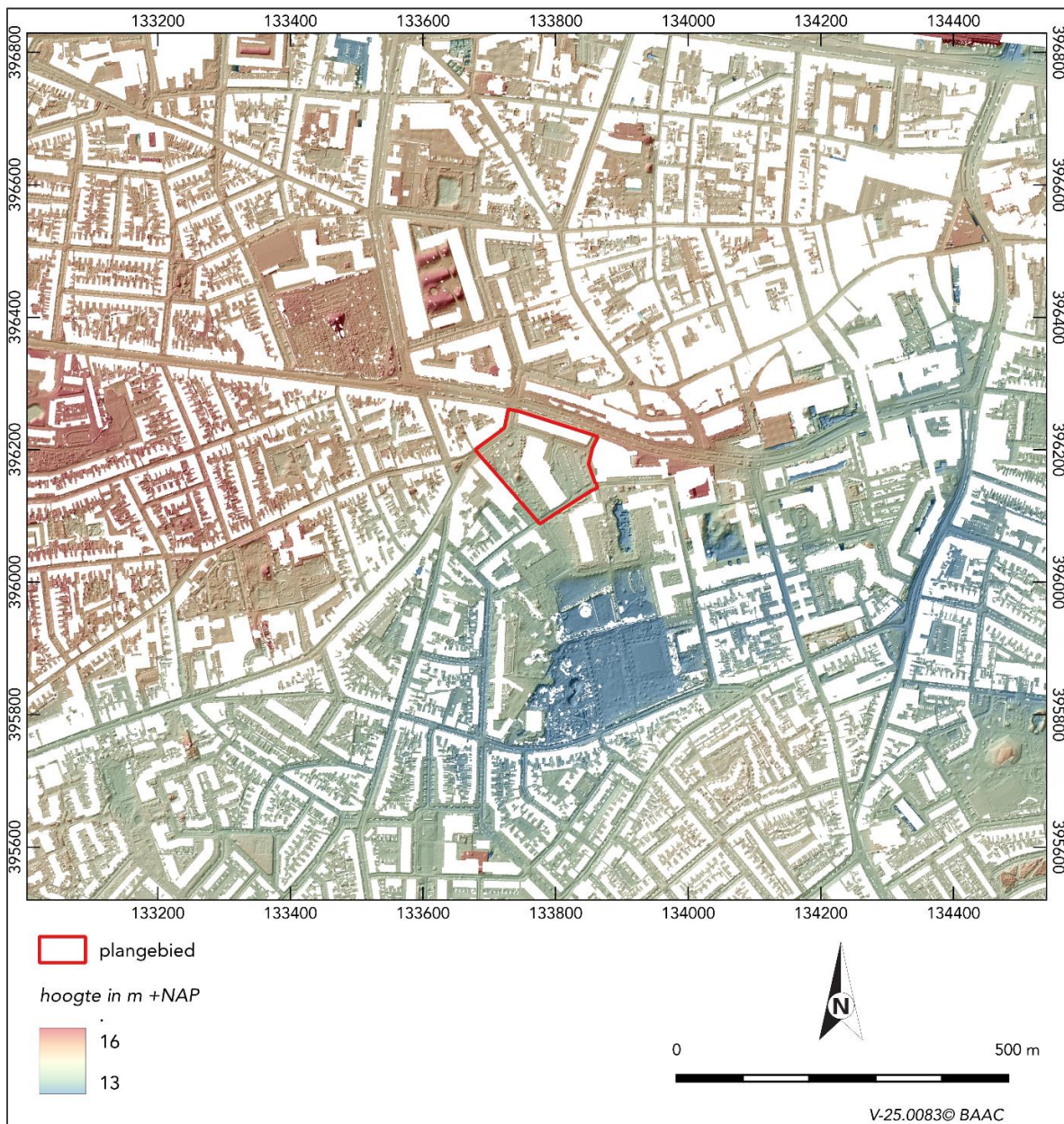
Vanwege de ligging in de bebouwde stadskern van Tilburg zijn de oorspronkelijke landschappelijke kenmerken en variaties van het oude maaiveld minder duidelijk zichtbaar op de huidige reliëfkaart (Afb. 2.3).¹⁶ Het maaiveld kan bijvoorbeeld zijn opgehoogd of geëgaliseerd. Toch is wel nog een relatief hoogteverschil zichtbaar tussen het dekzandplateau (15,1-15,6 m +NAP) ten noorden van het plangebied en de laagte ten zuiden hiervan (13,7-14,1 m +NAP). Ten zuidoosten van het plangebied is een afgegraven gebied (circa 12,6 m +NAP) zichtbaar.

Binnen het plangebied loopt het maaiveld af van noordoostelijke naar zuidelijke richting (Afb. 2.4). De hogere delen bedragen de Zomerstraat in het noordwesten (circa 14,6-14,7 m +NAP) en langs de bebouwing in het noordoosten (circa 15,1 m +NAP). Het laagste punt bevindt zich in het zuiden van het plangebied waar de maaiveldhoogte op circa 13,8 m +NAP ligt. Er is in het zuidwesten van het plangebied een kunstmatige verhoging zichtbaar op de reliëfkaart (circa 15,2 m +NAP). De vierkante verhogingen in het westen van het plangebied zijn plantenbakken (zie Afb. 1.2).

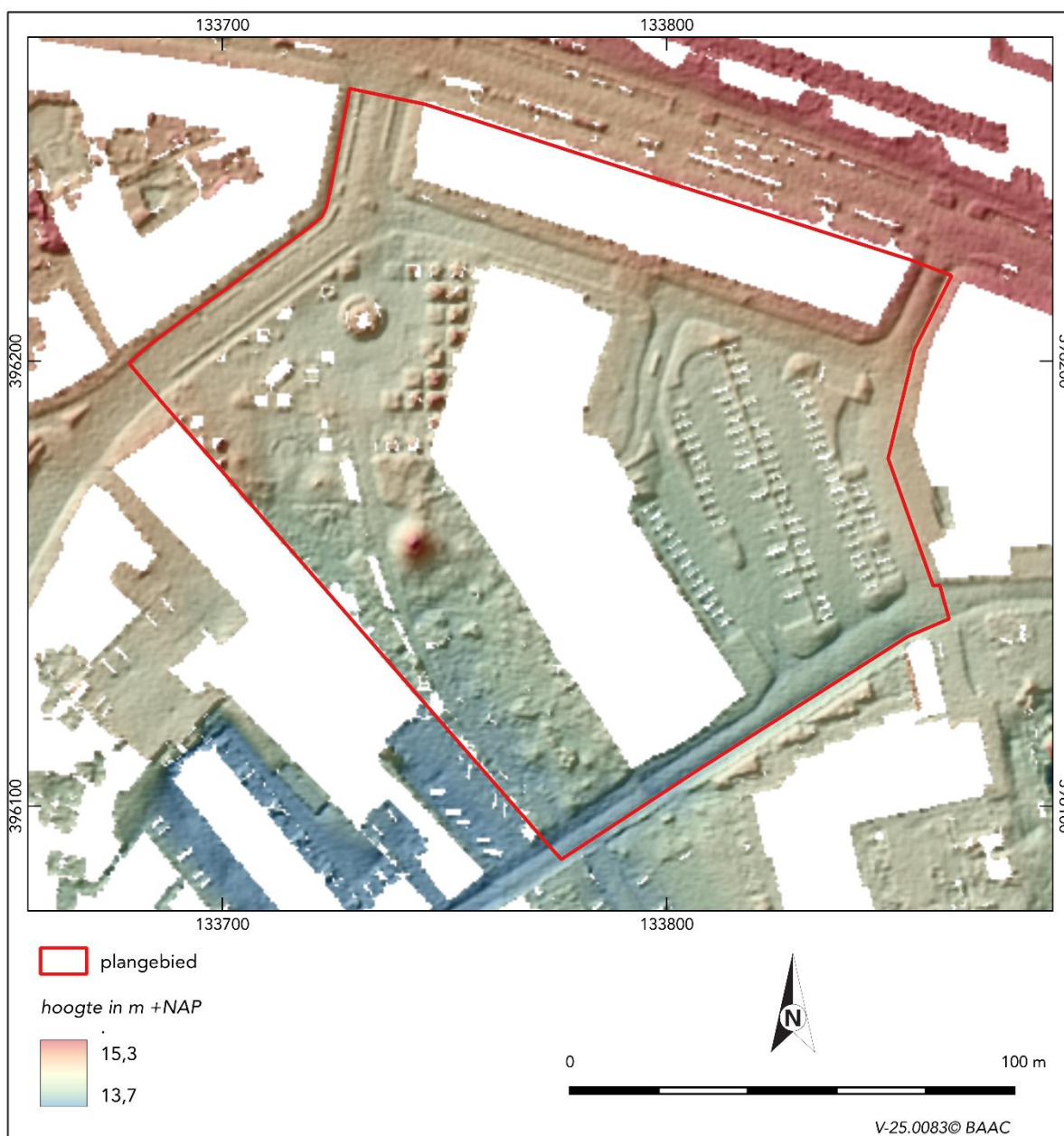

Afb. 2.2 Ligging van het plangebied op de archeolandschappelijke eenhedenkaart voor de gemeente Tilburg (Van Putten in voorbereiding).

¹⁶ AHN4 2025.

Afb. 2.3 Ligging van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand (AHN4 2024).

Afb. 2.4 Ligging van het plangebied op het ingezoomde beeld van het Actueel Hoogtebestand (AHN4 2025).

■ Verstoringen

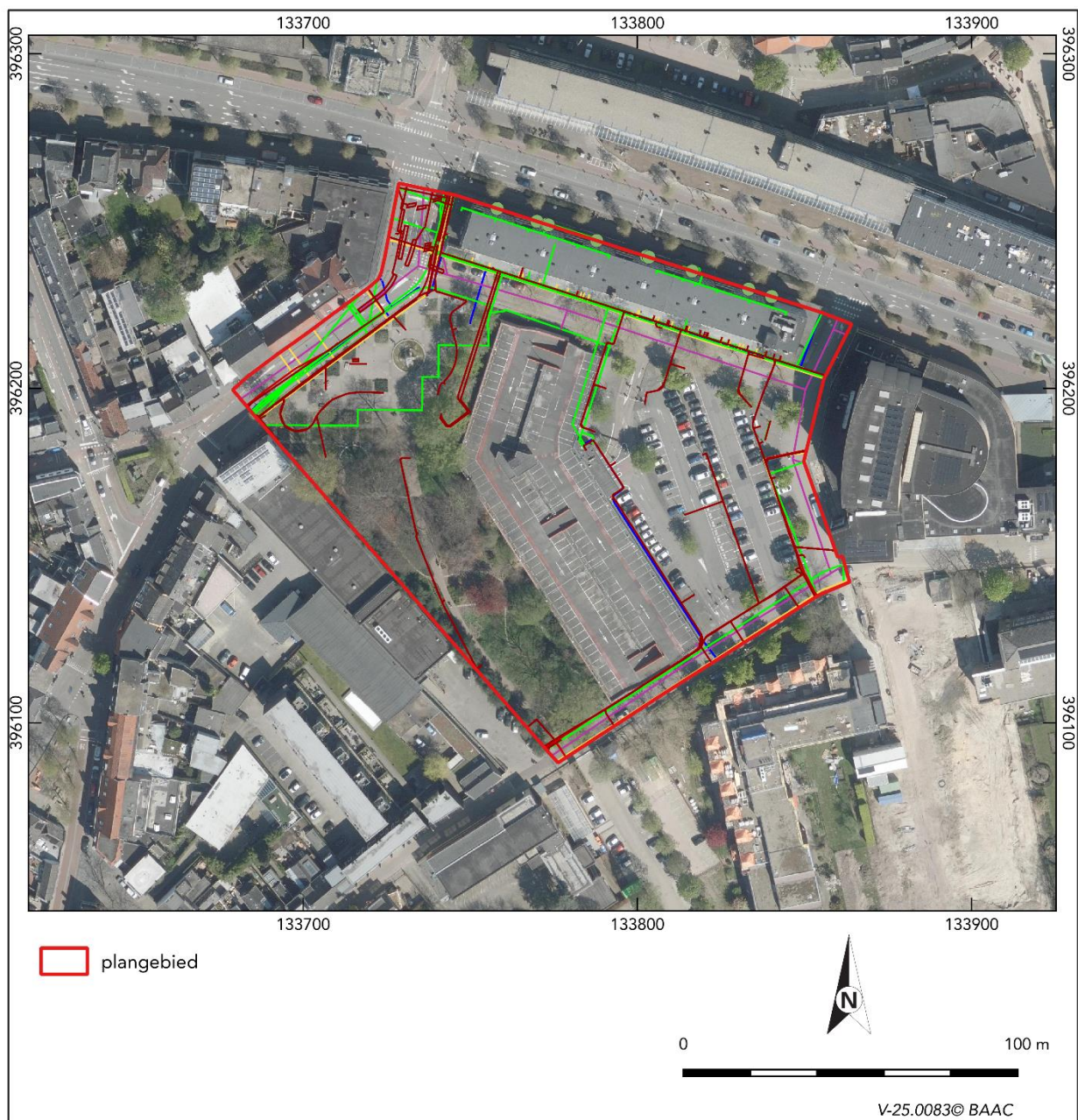
Er is in het plangebied bebouwing aanwezig in de vorm van een appartementencomplex en een parkeergarage. Er zijn van de parkeergarage geen bouwtekeningen beschikbaar in het bouwarchief van de gemeente Tilburg.¹⁷ Tijdens de veldinspectie van 11 februari 2025 is opgemerkt dat de westelijke helft van de parkeergarage een ondiepe kelder bevat. De diepteligging van de kelder is niet vastgesteld maar lijkt meer dan één meter te bedragen. Er zijn in het plangebied ook ondergrondse containers aanwezig. Dergelijke containers zullen de bodem lokaal hebben verstoord. Het appartementencomplex bevat een kelder. Volgens de beschikbare bouwtekeningen en doorsnedes is de minimale verstoring van het gebouw 3,95 m beneden bouwpeil, gelijk aan 3,80 m -mv (bijlage 3).¹⁸

In 2007-2008 heeft in het plangebied een (historisch) bodemonderzoek plaatsgevonden. Hieruit blijkt dat er centraal in het plangebied van circa 1962 tot 1967 een tankstation was gevestigd. Hiervoor was een brandstoftank (circa 6.000 liter) ingegraven die voor bodemverstoringen heeft gezorgd. Er is een vergunningaanvraag voor het verwijderen van

¹⁷ Bouwarchief gemeente Tilburg 2025.

¹⁸ Het bouwpeil ligt circa 15 cm boven maaiveld.

de tank uit 1993 bekend. De exacte locatie van de tank is hier niet in beschreven.¹⁹ Het grondwater bevatte een lichte verontreiniging met dichloorbenzeen. Er zijn naast bovengenoemde verstoringen ook een aantal kabels en leidingen aangelegd in het plangebied waarbij bodemverstoringen zullen hebben plaatsgevonden (Afb. 2.5).

Afb. 2.5 De bekende kabels en leidingen aanwezig in het plangebied weergegeven op een recente luchtfoto (KLIC Kadaster 2025; PDOK 2025). Rood: elektriciteit, groen: data, geel: gas, paars: riool, blauw: water.

¹⁹ Bodeminformatie 2025.

■ Bodemopbouw

Er is op de bodemkaart geen bodemtype geregistreerd voor het plangebied vanwege de ligging in bebouwd gebied.²⁰ Op basis van het historisch bodemgebruik als weiland (zie hoofdstuk 2.3) en de landschappelijke ligging is de verwachting dat de natuurlijke bodem uit enkeerdgronden, gooreerdgronden en/of veldpodzolgronden heeft bestaan. Door de verstedelijking zullen deze zijn aangetast of afgedekt onder een stedelijk pakket.

Gooreerdgronden komen voor in bovenlopen en aan de randen van beekdalen of in kleine ingesloten laagten (vennen) in het pleistocene zandgebied. De gronden worden gekenmerkt door een donkere, humeuze bovengrond (Ah-horizont) direct op het moedermateriaal, waarin geen roest of roest dieper dan 35 cm –mv voorkomt. De donkere bovengrond is ontstaan door een hoge productie van organisch materiaal en een geremde afbraak als gevolg van de lage, relatief natte ligging, waarna door vermenging door kleine bodemdieren met de bovenste grondlagen een donker gekleurde bovengrond is ontstaan. In de omgeving van de oude bouwlanden is de humushoudende bovengrond door bemesting vaak dikker (maximaal 50 cm dik). Soms komt onder de Ah-horizont een zwak ontwikkelde humuspodzol-B voor. Ook gronden (veldpodzol) waarvan de oorspronkelijke B-horizont door ploegen, diepe grondbewerking of vergraving is verdwenen, worden tot de gooreerdgronden gerekend.²¹

Hoge zwarte enkeerdgronden bevinden zich over het algemeen rondom oude dorpen in het pleistocene zandgebied en worden gekenmerkt door een humeuze bovengrond, het esdek of plaggendek, van 50 cm of dikker. Het esdek is ontstaan door eeuwenlange bemesting met potstalmest. Door variaties in de aard (soort plaggen, percentage minerale bestanddelen) en de hoeveelheid van de gebruikte mest, de duur van de ophoging en de oorspronkelijke ligging (nat of droog) vertoont het plaggendek grote verschillen in dikte, kleur, humusgehalte en textuur. Het plaggendek is vaak opgebouwd uit meerdere lagen. De bouwvoor (Aap-horizont), de recent geploegde laag, is meestal 20 à 30 cm dik en bestaat uit donkergrijsbruin tot zwart matig humeus zand. Daaronder bevinden zich vaak één of meerdere lagen (Aa-horizont), die over het algemeen naar onder toe lichter zijn en minder organische stof bevatten. Op de overgang van het plaggendek naar de onderliggende natuurlijke ondergrond kan een oude akkerlaag (Apb-horizont) voorkomen van vóór de introductie van de plaggenbemesting. Deze laag wordt gekenmerkt door een vuil grijze, onnatuurlijke kleur en de aanwezigheid van scherven en is vaak sterk aangetast door latere grondbewerking of grotendeels opgenomen in het plaggendek.

Veldpodzolgronden worden voornamelijk aangetroffen in (voormalige) heidegebieden, die pas door de opkomst van de kunstmest vanaf het eind van de 19^e eeuw konden worden ontgonnen. Voorheen was de uitbreiding van het akkergebied afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende mest en de natuurlijke vruchtbaarheid van de bodem. De gronden zijn onder relatief natte omstandigheden ontstaan, zoals in afvoerloze laagten en lage ruggen waar de hoogste grondwaterstand tot in de BC-horizont reikte, maar hebben tegenwoordig voor een deel een diepe ontwatering. In een natuurlijke situatie hebben deze gronden meestal een dunne humushoudende bovengrond (Ah-horizont) met daaronder een grijze E-horizont (uitspoelingshorizont) en een vrij compacte, donker(rood)bruine Bhe-horizont (inspoelingshorizont), die geleidelijk (geelbruine BC-horizont) overgaat in de Ce-horizont. De gronden zijn door de relatief natte omstandigheden tot grote diepte ontijzerd, waardoor de C-horizont over het algemeen vaalbleek van kleur is.

Naarmate de veldpodzolgronden onder nattere omstandigheden zijn gevormd, is sprake van dikkere A- en B-horizonten met geleidelijke overgangen tussen de horizonten. De E-horizont is in deze omstandigheden door het hoge humusgehalte vaak moeilijk herkenbaar, maar in de Ah-horizont zijn dan wel veel afgeloogde zandkorrels zichtbaar. Door verploeging in gebieden die in gebruik zijn (geweest) als akker, is de top van het profiel echter meestal vermengd tot een homogene, circa 30 cm dikke bouwvoor (Ap-horizont). Indien is geploegd voor de bosaanleg, is dit meestal maar eenmalig gebeurd, waardoor de bovengrond heterogeen is gebleven.²²

Vaak is onder het plaggendek nog een restant van het oorspronkelijke bodemprofiel aanwezig. Indien sprake is geweest van een snelle ophoging, bijvoorbeeld als gevolg van egalisatiewerkzaamheden ten tijde van de ontginning, dan zal onder het plaggendek nog een intacte Ah-horizont aanwezig zijn van het oorspronkelijke, natuurlijke bodemprofiel (het oude loopvlak). Deze laag onderscheidt zich vaak door een hoger humusgehalte en een wat donkerder kleur. Door verploeging is de Ah-horizont echter meestal opgenomen in het plaggendek. Indien de oorspronkelijke bodem bestond uit een podzolbodem kunnen dieper nog onverstoorde E-, B- en/of BC- horizonten voorkomen.²³

²⁰ Bodemkaart, geraadpleegd via Archis 3 2024.

²¹ De Bakker & Schelling; Damoiseaux 1982.

²² De Bakker & Schelling 1989; Stiboka 1979.

²³ De Bakker & Schelling 1989; Damoiseaux 1982.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

Uit archeologische vondsten blijkt dat zogenaamde gradiëntzones van hoog en droog naar laag en nat in trek waren als (tijdelijke) vestigingsplek voor jagers-verzamelaars. Deze gradiëntzones boden een groot aanbod aan wild, vis, vruchten en beschutting onder de aanwezige veelal bosrijke vegetatie. Tijdens het mesolithicum (8800 – 5300 voor Chr.) was er meer voedsel beschikbaar en konden de mensen langer in één gebied blijven wonen. De mensen leefden in die tijd vooral in de buurt van beekdalen en vennen, waar het meeste voedsel te vinden was. De beekdalen waren door een lagere grondwaterstand op dat moment veel minder breed dan tegenwoordig. Niet alleen de dekzandkopjes in de beekdalen, maar ook de beekdalflanken waren droger en geschikt voor bewoning. Vanaf het Atlanticum, ongeveer 6000 voor Chr., nam onder invloed van een natter wordend klimaat de veengroei in de beekdalen sterk toe en werd het bos op de hogere gronden te dicht voor bewoning. De bevolkingsdichtheid nam af.

In de loop van het neolithicum (5300 – 2000 voor Chr.) begonnen de mensen zich toe te leggen op akkerbouw en veeteelt. Hierbij werden grote arealen bos gekapt op de voornamelijk leemarme gronden. Door ontbossing trad er een sneller podzoliseringsproces op, waardoor de gronden geleidelijk aan steeds minder vruchtbaar werden. Het landschap veranderde van een redelijk dicht bebost gebied naar een open parklandschap met grote heidegebieden en plaatselijk zandverstuivingen. De akkerbouw ontwikkelde zich verder en de gronden werden intensiever gebruikt. De bewoning concentreerde zich in kleine gehuchten die vaak aan de rand van de uitgestrekte akkerarealen lagen. De nederzettingen en mogelijk de bijbehorende akkerarealen en grafvelden bleven soms enkele eeuwen op dezelfde locatie bestaan.

De bevolkingsdichtheid nam aan het einde van de Romeinse tijd sterk af, en nam in de middeleeuwen weer toe. Door de toenemende bevolking in de middeleeuwen veranderde het landschap opnieuw en werd het in cultuur gebracht. Bos werd gekapt en veen werd ontgonnen. Door begrazing van schapen kreeg het potentieel aan natuurlijke vegetatie geen groeikans meer en ontstonden er heidevelden. Betere gronden werden gebruikt als landbouwgrond. Verspreid in het landschap werden kleine boerenbedrijven gevestigd op verhoogde plaatsen waarop landbouw werd bedreven. Bij uitputting van de bodem werd plaggenmest opgebracht en ontstonden de enkeerdgronden.²⁴

Het huidige Tilburg is samengesteld uit verschillende historische kernen waarvan de Heuvel het huidige centrum van Tilburg vormt. Het plangebied overlapt met de oude nederzettingen van Heuvel, Kerk, Nieuwland en Noordhoek. Kenmerkend voor Tilburg zijn de oude herdgangen. Herdgangen zijn oude agrarische nederzettingen uit de middeleeuwen. De herdgangen vonden in de loop van de 15^e eeuw hun vaste locatie.²⁵ Ze waren tot ver in de 19^e eeuw zichtbaar in het stratenpatroon van Tilburg. De herdgang van de Heuvel is nu nog aanwezig in deelgebied oost. Andere voorbeelden van herdgangen zijn Oerle, Veldhoven, Korvel en Heike. De schapen werden 's avonds bijeengegreden op het centrale plein van de herdgang. Overdag begraaften zij de omliggende heidegronden. Op het centrale plein waren soms drenkkuilen aanwezig voor het vee. Op de nabijgelegen, uitgestrekte heidegebieden kwam schapenteelt tot ontwikkeling. Zo ontstond er in het begin van de 17^e eeuw een wolnijverheid van betekenis. In de 19^e eeuw onderging Tilburg een snelle gedaanteverwisseling. Daarbij transformeerde de overwegend agrarische nederzetting in hoog tempo tot een stedelijk-industriële nederzetting, met vaak uitgestrekte fabriekscomplexen en woonwijken.

In de Tweede Wereldoorlog is Tilburg tot tweemaal frontstad geweest. Bij de bevrijding op 27 oktober 1944 kwamen 400 burgers om het leven. Bovendien was er veel materiële schade. Zo werden vele bruggen opgeblazen en een groot deel van het station vernield. Na de oorlog breidde Tilburg zich sterk uit

²⁴ Buitenhuis et al. 1991.

²⁵ Van Putten et al. 2019.

Afb. 2.6 Ligging van het plangebied op de historische kaart van D. van Zijnen (1760; via regionaal archief Tilburg).

2.3.2 Historie

Het plangebied ligt deels in de historische bewoningskern van Kerk. Het centrum van Kerk lag ten hoogte van de huidige Heikese kerk (circa 160 m ten oosten van het plangebied) en is in de tweede helft van de 12^e eeuw gesticht.²⁶ Kerk groeide uit tot het religieuze en bestuurlijke hart van Tilburg. Later groeide het samen met Heuvel ook uit tot het economische centrum.

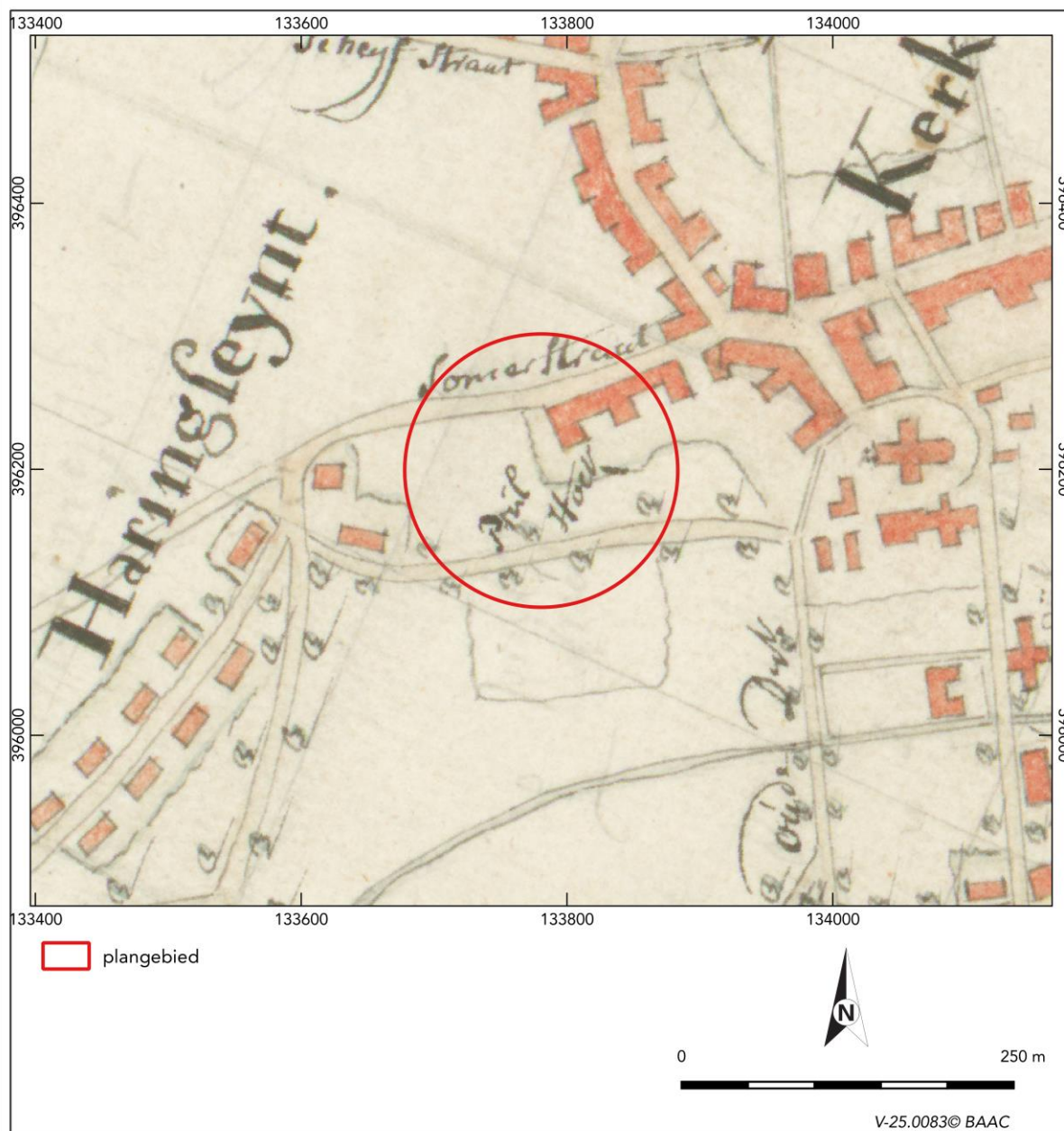
Langs het noordwesten van het plangebied ligt de Zomerstraat welke ten noordoosten van het plangebied overging in de Heuvelstraat (Afb. 2.6 en Afb. 2.7). De Zomerstraat is als één van de eerste straten in Tilburg bestraat (circa 1653).²⁷ In het zuidwesten sluit de Zomerstraat aan op het korte bewoningslint van de Brakken en de herdgang van Haringeind. Deze herdgang ligt op circa 125 m ten zuidwesten van het plangebied. Op grotere afstand, circa 800 m ten zuidwesten van het plangebied, sluit de straat aan op de Korvelseweg naar de herdgang van Korvel. Langs de zuidoostelijke zijde van het plangebied ligt de huidige Kloosterstraat. Op de kaarten van Van Zijnen en Verhees staat hier het toponiem

²⁶ Van Dijk & De Boer 2007, 37.

²⁷ Van Dijk & De Boer 2007, 31-32).

Pruilhoek bij geschreven (Afb. 2.7). De Kloosterstraat sluit aan op Haringeind in het westen en de Oude Dijk in het oosten. De Oude Dijk lijkt een middeleeuwse oorsprong te hebben gehad.²⁸ Aan het kruispunt tussen de Kloosterstraat en de Oude Dijk, circa 90 m ten oosten van het plangebied, ontstaat in 1834 het klooster van de Zusters van Liefde.

Pruilhoek verwijst naar de weilanden die in het plangebied aanwezig waren. De Pruilhoek grenst aan het Kerkven ten zuiden van de Heikse Kerk. Het Kerkven behoort tot één van de jongere ontginningen van Tilburg en wordt pas in de loop van de 15e eeuw ontgonnen.

Afb. 2.7 De globale ligging van het plangebied op de historische kaart van H. Verhees uit 1794 (via BHIC 2025).

Aan het begin van de 19e eeuw zijn de kernen van Kerk en Haringeind nog van elkaar gescheiden (Afb. 2.10). In het plangebied is langs de Zomerstraat bebouwing aanwezig met bijbehorende tuinen. De overige percelen zijn in gebruik als weiland. In de loop van de 19e eeuw breidde de bebouwing langs de Zomerstraat zich uit waardoor Kerk en Haringeind één geheel werden. Ten noordwesten van het plangebied is begin 19e eeuw de Bredaseweg aangelegd, een rechte doorgangsroute die Breda met onder meer Tilburg verbond. De Bredaseweg sluit aan op de Zomerstraat ten noorden van het plangebied.

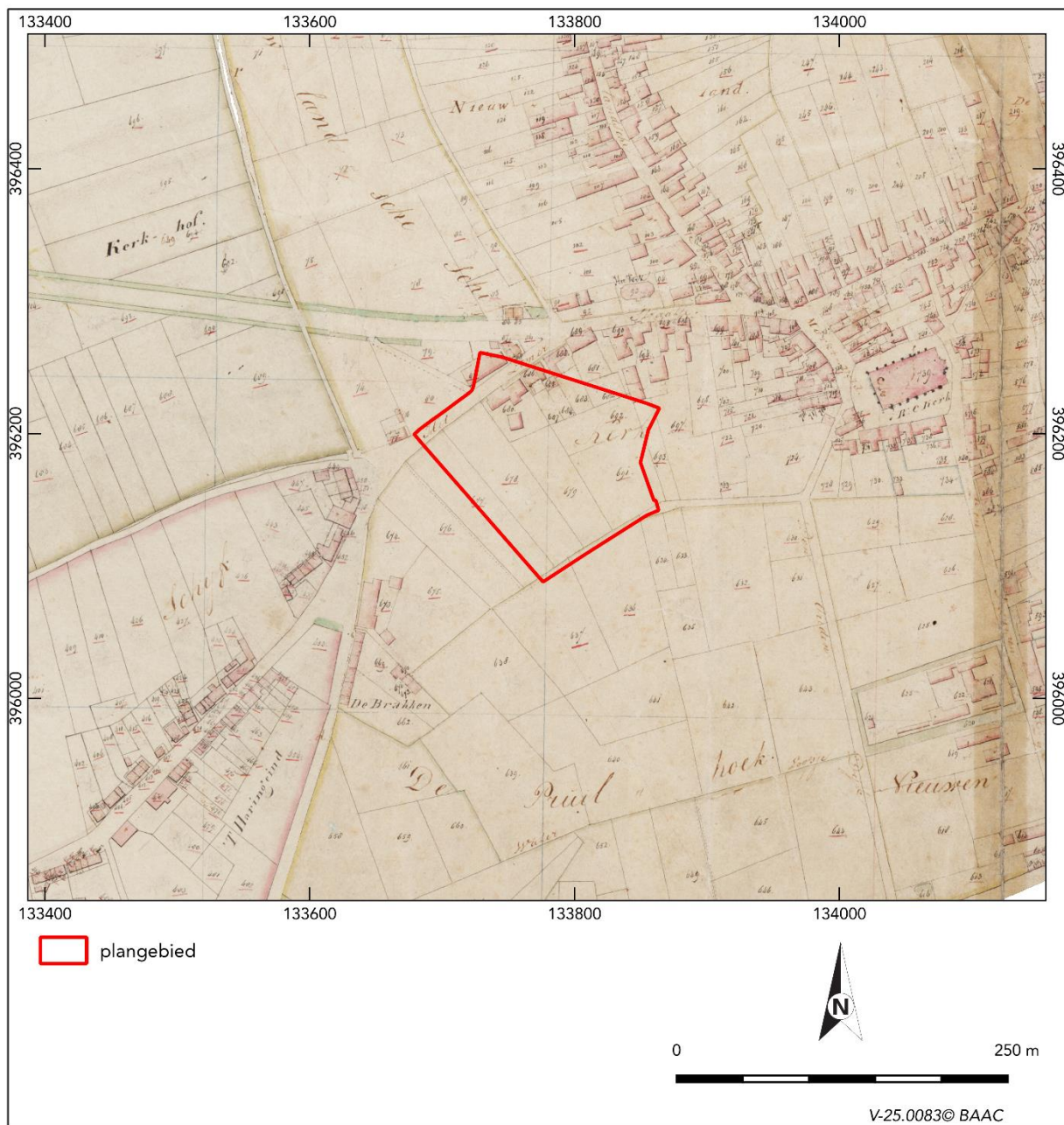
²⁸ Van Dijk & De Boer 2007.

Afb. 2.8 Overzichtsfoto van het plangebied uit omstreeks 1900. De wollenstoffenfabriek van Straeter ligt links (U-vorm), vooraan was de wollenstoffenfabriek van J. de Beer net buiten het plangebied gelegen (Regionaal Archief Tilburg 2025, foto 3080).

Afb. 2.9 De Zomerstraat omstreeks 1912 met zicht op de voormalige Bredaseweg (Regionaal Archief Tilburg 2025, foto 37391). Het herenhuis van de familie Straeter en de poort naar de achterliggende fabriek liggen aan de rechterzijde, tweede huis van rechts.

Afb. 2.10 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de kadastrale kaart uit het begin van de 19e eeuw (Kadasterkaart 1811-1832).

Het plangebied raakt in het noordwesten, langs de Zomerstraat, in zijn geheel bebouwd gedurende de 19e eeuw (Afb. 2.9). In 1853 bouwt men een stoomfabriek op de oude weilanden in het zuiden van het plangebied (Afb. 2.8). Deze fabriek van Straeter (of Sträter) wordt in 1868 omgezet naar een wollenstoffenfabriek. In het westelijke puntje van het plangebied wordt aan de Zomerstraat een herenhuis met tuin gebouwd. Er ontstaat langs deze zijde van het plangebied langs de Zomerstraat een aaneengesloten bebouwingslint. De bebouwing die op het kadastraal minuutplan uit het begin van de 19e eeuw staat afgebeeld wordt afgebroken en vervangen door nieuwe woningen met bijbehorende schuren. Dit alles gebeurt onder opdracht van de familie Straeter.²⁹ Het fabrieksterrein wordt constant verder ontwikkeld: bestaande hallen worden uitgebreid en er worden nieuwe fabrieksgebouwen gerealiseerd (Afb. 2.11). Naast de fabriekshallen bevatte het fabrieksterrein ook een ververij en een welput. De ververij lag centraal in het plangebied met de welput ten zuidoosten hiervan.

²⁹ Kadastrale leggers.

Afb. 2.11 Ligging van het plangebied op verschillende kadastrale hulpkaarten uit de 19^e en 20^e eeuw.

De F.M. Textiel Maatschappij bestond tot en met 1960 waarna in 1961 de terreinen en panden in bezit van de gemeente Tilburg kwamen. Centraal in het plangebied stond van 1962 tot 1967 een tankstation. Eind jaren '60 is begonnen met het verleggen van de oostzijde van de Zomerstraat en de aansluiting hiervan op de Bredaseweg. Met

de aanleg van de Schouwburgring kwam het kruispunt van de Zomerstraat zuidelijker te liggen, direct ten noordwesten van het plangebied. De Zomerstraat werd naar het noorden toe omgelegd.

Met het verleggen van de Zomerstraat en het sluiten van het tankstation werd het bebouwingslint langs de Zomerstraat in het noordenwesten van het plangebied afgebroken. In het noorden van het plangebied werden langs de nieuwe Schouwburgring flats gebouwd met op de begane grond een winkelpassage. Centraal in het plangebied kwam een parkeerplaats. De oude stadstuin van het herenhuis van de familie Straeter bleef behouden als stadspark, het huidige Zomerpark. In het park zijn nog diverse monumentale bomen uit de stadstuin bewaard gebleven.

2.3.3 Huidige situatie

Op 11 februari 2025 is een veldinspectie uitgevoerd, waarbij de huidige situatie van het plangebied en de relatie met het omringende stedelijke landschap is geïnventariseerd.

Ten tijde van de veldinspectie was het centrale en oostelijke deel van het plangebied in gebruik als parkeerterrein met parkeergarage (Afb. 2.12). De westelijke helft van de parkeergarage bevat een deels ingegraven parkeerniveau. De parkeerplaats is bestraat. In het zuidoosten van het plangebied ligt een gedeelte van de Kloosterstraat (Afb. 2.13). Het Oude Dijk klooster ligt achterin de Kloosterstraat (Afb. 2.13, links).

Afb. 2.12 Zicht op de parkeerplaats (BAAC, d.d. 11 februari 2025). Links: zicht vanaf de Kloosterstraat richting het westen; Rechts: zicht vanaf het Louis Bouwmeesterplein richting het zuiden.

Afb. 2.13 Zicht op de Kloosterstraat vanuit verschillende posities (BAAC, d.d. 11 februari 2025). Links: Zicht vanaf het Louis Bouwmeesterplein richting de Oude Dijk en het Oude Dijk klooster; rechts: zicht richting de Nazarethstraat met rechts de ingang van het Zomerpark.

Het noorden van het plangebied is in gebruik als appartementencomplex met op de begane grond de winkels van de Schouwburg Promenade. De bebouwing dateert van 1965.³⁰

³⁰ BAGviewer 2025.

Afb. 2.14 Zicht op de bebouwing in het noorden van het plangebied (BAAC, d.d. 11 februari 2025).

In het zuidwesten van het plangebied ligt het Zomerpark. Na de sloop van de fabriek en de bijbehorende woning is de oude stadstuin van de woning omgevormd tot stadspark. In het huidige Zomerpark zijn nog enkele beukenbomen aanwezig afkomstig van de voormalige stadstuin.

Afb. 2.15 Het Zomerpark in het zuidwesten van het plangebied (BAAC, d.d. 11 februari 2025). Links: zicht vanaf de Kloosterstraat met rechts de parkeergarage; rechts: zicht vanuit het Zomerpark naar de Zomerstraat in het noordwesten van het plangebied.

De Zomerstraat in het westen en noordwesten van het plangebied is geheel geasfalteerd (Afb. 2.16). Aan de noordwestzijde is een bewoningslint aanwezig, aan de zuidoostzijde ligt een bestraat plein met verhoogde groenbakken en een fontein (Afb. 2.17). De fontein staat ook bekend als de Hertog Jan Fontein en is geplaatst in 1973. De fontein is een geschenk van het IFF aan Tilburg.

Afb. 2.16 Zicht op de Zomerstraat vanaf het Lieve Vrouweplein richting het Louis Bouwmeesterplein (BAAC, 11 februari 2025).

Afb. 2.17 Het plein in het westen van het plangebied (BAAC, 11 februari 2025). Rechts: zicht op het plein vanaf de overzijde van de Zomerstraat.

2.4 Archeologische gegevens

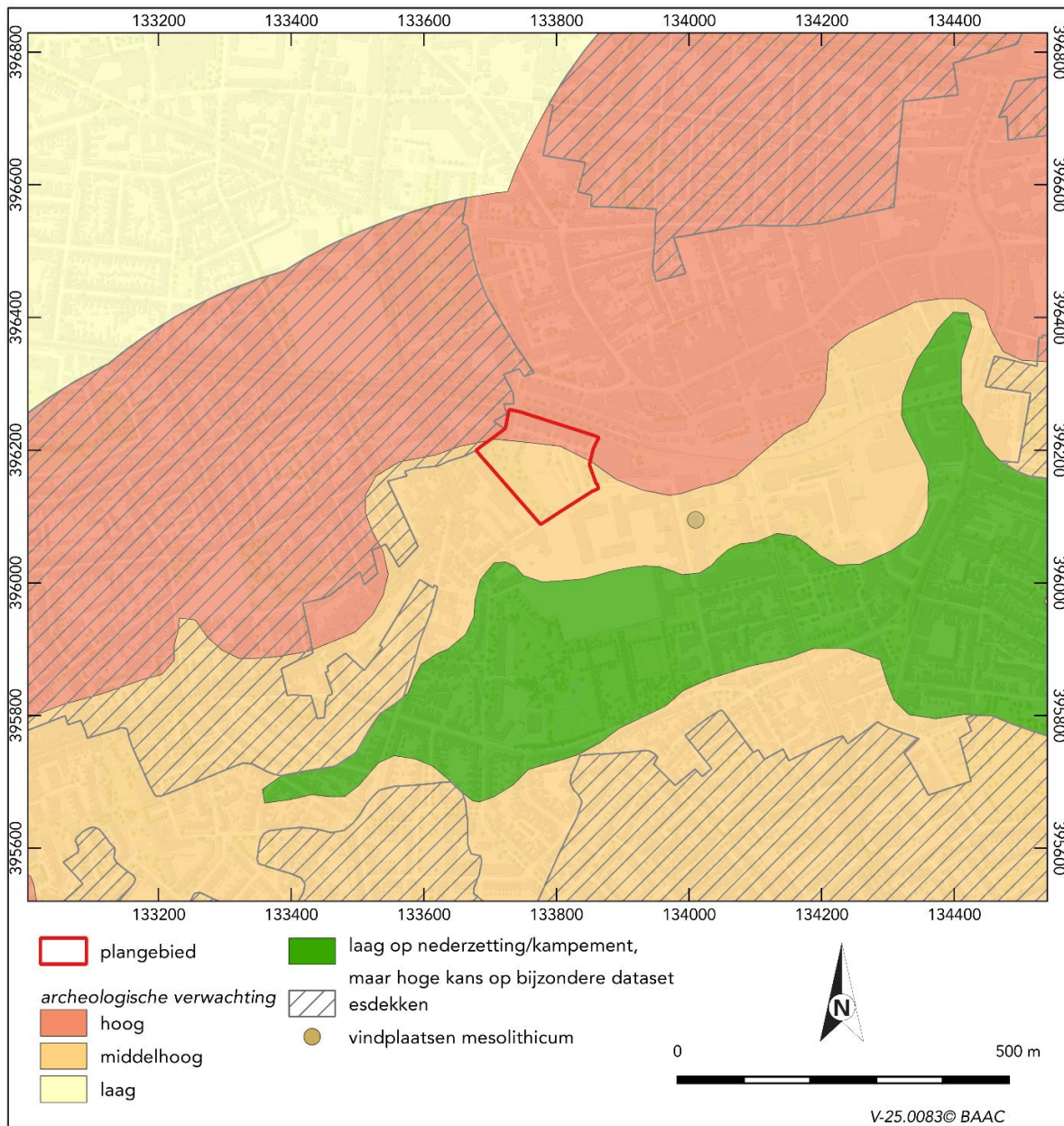
2.4.1 Gemeentelijke verwachtingskaart

Op de vigerende beleidskaart heeft het westen en zuidwesten van het plangebied een archeologische verwachting.³¹ Voor een gespecificeerde archeologische verwachting is ook de concept gemeentelijke verwachtingskaart geraadpleegd.³² Het plangebied heeft op de concept gemeentelijke verwachtingskaart een middelhoge tot hoge verwachting op resten van jager-verzamelaars (Afb. 2.18) en een middelhoge tot hoge verwachting op resten van

³¹ Van Dijk & De Boer 2007.

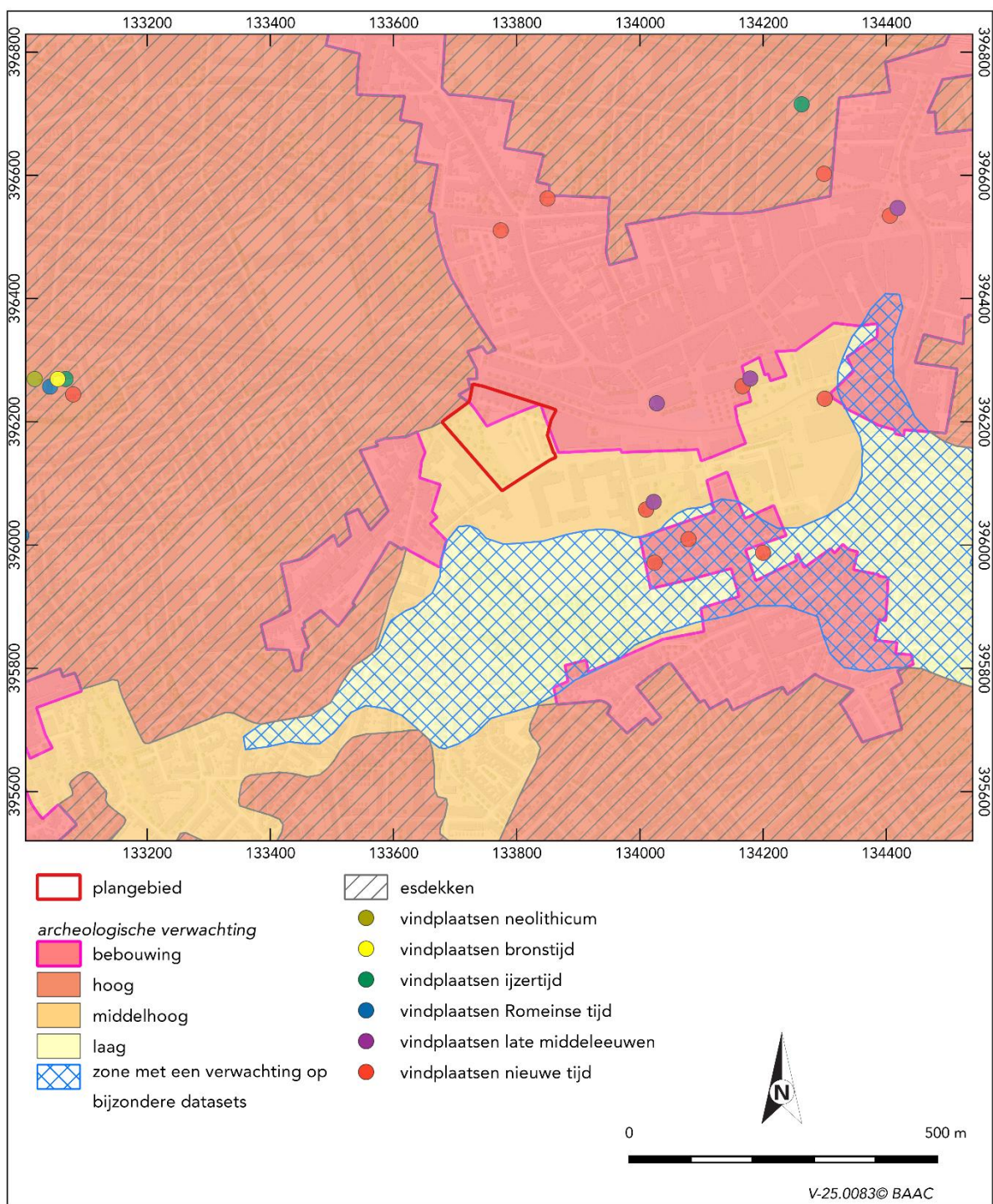
³² Van Putten in voorbereiding.

boeren- en staatse samenlevingen (Afb. 2.19). Deze verwachting is gebaseerd op de ligging op de flank van een dekzandplateau naar een beekdal (periglaciaal dal) en de situering in de historische kern van Kerk.³³

Afb. 2.18 Ligging van het plangebied op de concept gemeentelijke verwachtingskaart voor jager-verzamelaars (Van Putten in voorbereiding).

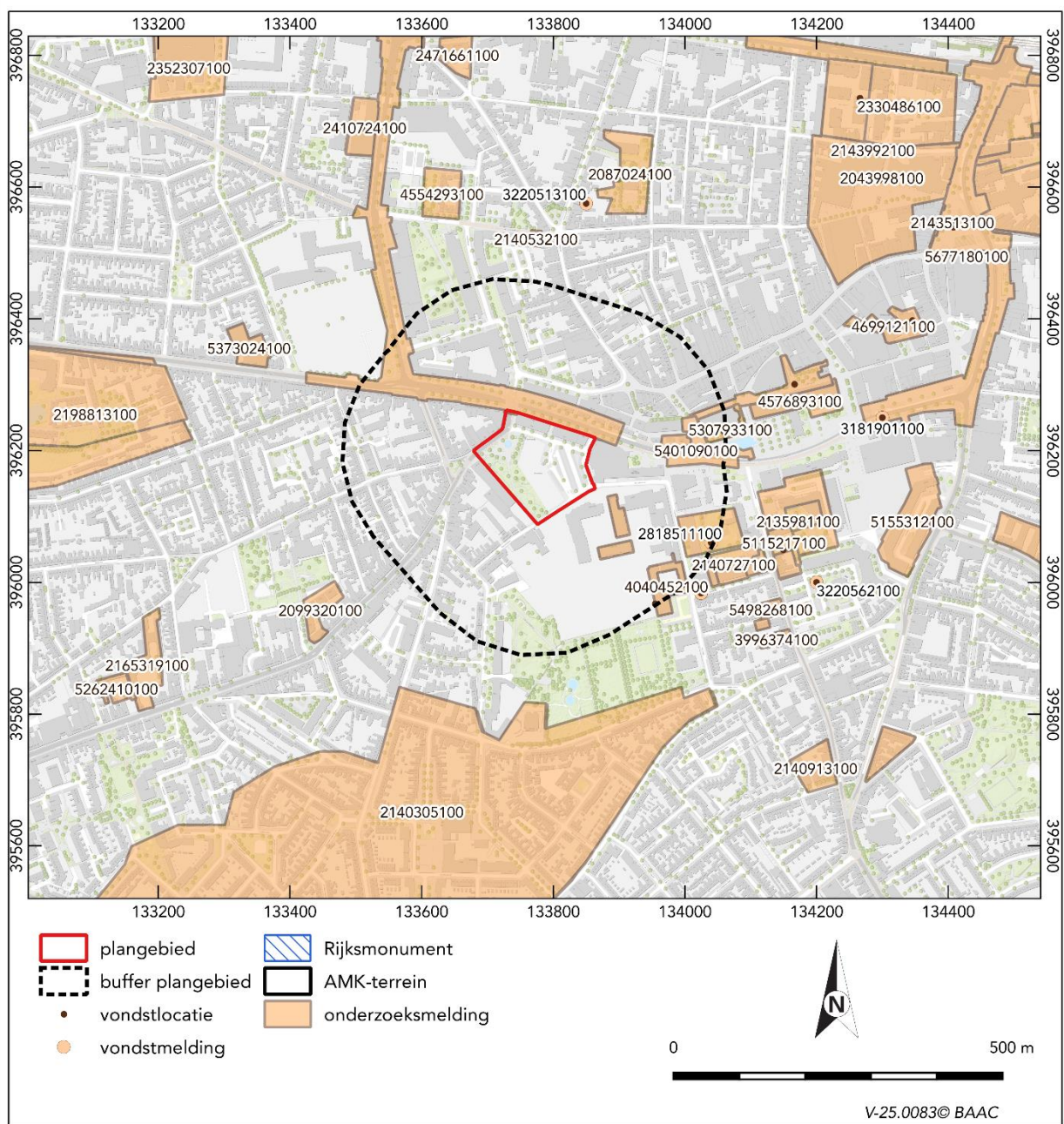
³³ Van Putten et al. in voorbereiding.

Afb. 2.19 Ligging van het plangebied op de concept gemeentelijke verwachtingskaart voor boeren- en staatse samenlevingen (Van Putten in voorbereiding).

2.4.2 Bekende vondsten en eerder onderzoek

In het plangebied zijn geen archeologische vondsten gedaan en heeft niet eerder onderzoek plaatsgevonden. In een straal van 200 m rondom het plangebied zijn diverse archeologische resten aangetroffen en onderzoeken uitgevoerd. Bepaalde gebieden zijn vanwege hun archeologische waarde aangewezen als archeologisch (rijks)monument. Binnen een straal van 200 m zijn geen archeologische (rijks)monumenten aangewezen.

Afb. 2.20 Het plangebied met de archeologische (rijks)monumenten, vondstmeldingen en onderzoeken (Archis 3 2025).

Tabel 2.1 Overzicht bekende vondstlocaties binnen een straal van 200 m rondom het plangebied (Archis 3 2025).

Archisnr.	afstand tot plangebied	materiaal	datering	verzamelwijze
2818511100	195 m ZO Oudedijk- Kunstcluster	Vuursteen (werktuig/ gereedschapsonderdeel) Dierlijk bot Vuursteen (brok) Vuursteen (spits) Vuursteen (afslag)	mesolithicum	Archeologisch: opgraving, 1992.

Tabel 2.2 Overzicht eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek binnen een straal van 200 m rondom het plangebied (Archis 3 2024).

Archisnr.	afstand tot plangebied	uitvoerder, jaar	type onderzoek en resultaat
2143424100	130 m O Bisschop Zwijzenstraat	Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek, 1992	Proefsleuven/opgraving. ³⁴ De proefsleuven bevatten mesolithische artefacten, middeleeuwse sporen en niet te dateren grondsporen. De bodem bestaat uit een esdek van 80-100 cm dik. Hieronder ligt een oudere A-horizont. De vondsten in deze A-horizont zijn afkomstig uit onderliggende lagen en door bioturbatie hierin terecht gekomen. Er werden met name (verbrand) vuursteen, bot en natuurstenen voorwerpen aangetroffen. De ondergrond bestaat uit Jong Dekzand I en II. Hiertussen liggen de restanten van de Laag van Usselo. In het Jong Dekzand II is een podzol gevormd. In de laagte is veen gevormd. Het vuursteen is gevonden in de podzalbodem.
3995442100	25 m ZO Oude Dijk Klooster	BAAC, 2016	Bureau- en booronderzoek. ³⁵ Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het onbebouwde gedeelte een hoge verwachting vanaf het mesolithicum tot en met de nieuwe tijd. In het zuidelijk deel is een landschappelijke laagte in de 18 ^e eeuw opgevuld met humeus zand. Het noordelijk deel was tot 2 m diepte verstoord. Voor het zuidelijk deel is een vervolgonderzoek aanbevolen in de vorm van proefsleuven.
4040452100	145 m ZO Oude Dijk Klooster	BAAC, 2017	Karterend booronderzoek. ³⁶ Vervolgonderzoek op 3995442100. De bodem bestaat uit een AC-profiel van een humeuze bovengrond op fluvioperiglaciale afzettingen. In een aantal boringen worden de fluvioperiglaciale afzettingen afgedekt door een veenlaagje. Er is verondersteld dat de top van de C-horizont niet meer intact is. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Advies: geen vervolgonderzoek.
4969079100	145 m NO Stadhuistraat	BAAC, 2021	Begeleiding. ³⁷ De begeleiding vond plaats ten noorden van de Heikese kerk. Er zijn resten van een 18 ^e -eeuwse begraafplaats aangetroffen. Er zijn drie inhumatiegraven, drie vergraven knekelkuilen en een verstoord inhumatiegraf aangetroffen. De graven dateren uit de late 18 ^e en begin van de 19 ^e eeuw, de aangetroffen muren uit de 19 ^e eeuw.
5307933100	165 m O Stadhuistraat 6 (Heikese kerk)	BAAC, 2022	Begeleiding. ³⁸ Er is tot circa 45 cm -mv ontgraven. De natuurlijke ondergrond ligt op 110-190 cm -mv (13,25-13,75 m +NAP). De bodem bestond uit een verommelde laag met los menselijk skeletmateriaal en een knekelkuil vlak bij de zuidelijke muur van de kerk. Bij extra gezette boringen is op 90 cm -mv resten hout en botmateriaal aangetroffen, wat kan wijzen op een grafkist. Ten hoogte van de steunberen zijn oudere muurresten waargenomen.
5401090100	100 m O	BAAC, 2023	Verkennd booronderzoek. ³⁹ De bodem bestaat uit diverse antropogene ophooglagen. De C-horizont bestaat uit dekzand en werd aangetroffen vanaf 120 cm -mv. In enkele boringen zijn vanaf 185 cm -mv fluvioperiglaciale afzettingen aangetroffen. In de ophooglagen worden resten uit de late middeleeuwen-nieuwe tijd verwacht. In boomgaten 5, 6, 8 en 11 is de kans hoog op het aantreffen van funderingen en in 3 en 4 is een hoge verwachting op grafcontexten.
5453441100	130 m O Oude Markt/ Stadsforum	BAAC, 2023	Opgraving. De opgraving is in juli 2024 afgerond en is nog niet gerapporteerd. Op de locatie zijn sporen van houtbouw uit de 11 ^e -12 ^e eeuw, waterputten, kuilen en greppels uit de late middeleeuwen-nieuwe tijd en resten van het oude kerkhof rond de Heikese kerk aangetroffen. De graven dateren uit de tweede helft van de 17 ^e eeuw.
5608410100	130 m O Stadsforum	Ex-Situ, 2024	Opgraving. Er is ten tijde van onderhavig onderzoek nog geen rapportage beschikbaar. De eerste bevindingen in Archis beschrijven een nederzetting uit de nieuwe tijd en mogelijk ook late middeleeuwen. Er is zowel steenbouw als houtbouw aanwezig.
5677180100	130m N Parkring	BAAC, 2025	Bureauonderzoek. De conceptrapportage ligt ten tijde van onderhavig onderzoek ter beoordeling bij de bevoegde overheid. Advies: vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving bij bekende historische kernen en proefsleuven in de overige delen van het onderzochte gebied.

³⁴ Klei et al. 1994.

³⁵ Bergman 2017a.

³⁶ Bergman 2017b

³⁷ Meurs 2023.

³⁸ Mostert 2024.

³⁹ De Boo van Uijen 2023.

2.5 Cultuurhistorische gegevens

De cultuurhistorische waarden zijn op provinciaal niveau globaal geïnventariseerd. Volgens de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant behoort het plangebied tot de cultuurhistorische regio Meijerij. De regio wordt gekenmerkt door een afwisseling van dekzandruggen, beekdalen en dekzandvlaktes en wordt aan de noordzijde begrensd door een grote, brede oost-west lopende dekzandrug tussen Oss en Waalwijk. De bewoningsgeschiedenis en de inrichting van het gebied zijn in hoge mate bepaald door de natuurlijke terreingesteldheid. Het plangebied maakt echter geen deel uit van een cultuurhistorisch landschap, cultuurhistorisch waardevol gebied of complex van cultuurhistorisch belang.⁴⁰

In het plangebied zelf zijn geen lijnen of objecten van cultuurhistorische waarde gekarteerd. De Zomerstraat in het noordwesten van het plangebied is een lijn van redelijk hoge waarde. De Schouwburggring is een lijn van hoge waarde. Langs de westzijde staat aan de Zomerstraat 49 een herenhuis.⁴¹ De bebouwing uit 1907 is gebouwd in de Art Nouveau-stijl en van 'beeldbepalend en architectonisch belang'. Het gebied direct ten zuidoosten van het plangebied is aangeduid als historische stedenbouw van hoge waarde. Hier staat het Oude Dijk Klooster, het klooster van de Zusters van Liefde. Het plangebied vormt een grensgebied tussen particuliere bebouwing in het noorden en westen en meer grootschalige, institutionele of industriële bebouwing in het oosten.

Op de kruising van de Zomerstraat met de Schouwburggring staat aan de Schouwburggring 122-140 gemeentelijk monument 2672. Het betreft een winkel- en woongebouw ontworpen door de architect Jan Mulders en gebouwd in 1963 (Afb. 2.22).

Afb. 2.21 Zicht op de Zomerstraat. Rechts: omstreeks 1910 (Regionaal Archief Tilburg 2025, foto 3060). Links: heden (BAAC, veldinspectie d.d. 11 februari 2025). De Zomerstraat 49 is de woning met het torentje, links op de foto.

⁴⁰ CHW 2025.

⁴¹ Rijksmonument 521229.

Afb. 2.22 Het gemeentelijk monument Schouwburgsing 122-140 (Monumenten Tilburg 2025).

2.6 Verwachting en waarden

2.6.1 Archeologische verwachting

Het plangebied ligt in het Zuid-Nederlandse zandgebied op de zuidelijke flank van het Tilburgs dekzandplateau. Op 80 m ten zuiden van het plangebied is een periglaciaal dal aanwezig. Op de hogere dekzanden kunnen zich podzolbodems hebben gevormd. De natuurlijke bodem is gedurende de late middeleeuwen en/of de nieuwe tijd afgedekt door een plaggendeek. De bovenzijde van de natuurlijke bodem kan door verploeging zijn opgenomen in het plaggendeek. Voor de stedelijke uitbreidingen waren in het plangebied naar verwachting hoge zwarte enkeerdgronden, veldpodzolgronden en/of gooreerdgronden aanwezig. Deze kunnen tegenwoordig zijn afgedekt door een stedelijk pakket.

In de late middeleeuwen ontstaan rondom Tilburg meerdere bewoningskernen of zogenaamde herdgangen. De herdgang van Haringseind ontstond ten zuidwesten van het plangebied. Het noorden van het plangebied was onderdeel van de kern van Kerk, de kern die uitgroeide tot het religieuze en bestuurlijke hart van Tilburg.

Aan het begin van de 19^e eeuw was in het noorden van het plangebied langs de toenmalige Zomerstraat bebouwing aanwezig. Het zuidelijke deel van het plangebied was in gebruik als wei- of hooiland. Aan het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw breidde de bewoning zich langs het bestaande wegenpatroon uit waardoor de gehele westzijde van het plangebied bebouwd raakte. Vanaf 1853 is achter dit bebouwingslint een fabrieksterrein ingericht. In de jaren '60 van de 20^e eeuw is dit terrein ontmanteld en is alle bebouwing in het plangebied gesloopt om plaats te maken voor de huidige bebouwing. Als gevolg van de historische bouw- en sloopwerkzaamheden en het realiseren van de huidige bebouwing kan de bodem plaatselijk verstoord zijn geraakt.

Afb. 2.23 Archeologische verwachting voor het plangebied.

Tabel 2.3 Overzicht van de specifieke archeologische verwachting van het plangebied.

periode	verwachting	complex	omvang	kenmerken	diepte	gaafheid
midden-paleolithicum-laat-paleolithicum	middelhoog	jachtkamp	<200 - >1000 m ²	spreiding vuursteen	top Oud dekzand, diepte onbekend	onbekend
laat-paleolithicum-neolithicum	middelhoog	jachtkamp	<200 - >1000 m ²	spreiding vuursteen	>50 cm -mv, in de top van het dekzand	slecht
neolithicum-middeleeuwen	hoog	nederzetting, akker/tuin, begraving e.d.	500 - 2000 m ²	spreiding aardewerk en sporen, karrensporen	>50 cm -mv, in de top van het dekzand	slecht tot goed
late middeleeuwen-nieuwe tijd	hoog (specifieke locaties)	erven, historische weg	500 - 2000 m ²	spreiding aardewerk, sporen, funderingen, karrensporen	30 cm -mv, onder de moderne bouwvoor	slecht tot goed
	hoog	landinrichting	500 - 2000 m ²	perceelsgrenzen	30 cm -mv, onder de moderne bouwvoor	slecht tot goed

■ **Archeologische verwachting (incl. datering, complextype en omvang)**

Het laat-paleolithicum werd evenals het daaropvolgende mesolithicum gekenmerkt door rondtrekkende jager-verzamelaars, die gebruikmaakten van stenen en benen werktuigen. De mensen woonden in tijdelijke kampen, die zich over het algemeen op landschappelijke gradiënten bevonden. Vindplaatsen van jager-verzamelaars worden overwegend gekenmerkt door een spreiding van vuurstenen werktuigen en afval en zijn meestal (zeer) klein (<200 m²). Nabij het plangebied is bij een laagte in het landschap een mesolithische vindplaats aangetroffen. De verwachting is dat de bodemopbouw in het plangebied is afgetopt door latere werkzaamheden, maar de aanwezigheid van dergelijke vindplaatsen kan vanwege de ligging in een gradiëntzone niet geheel worden uitgesloten. Om deze reden wordt aan het plangebied een middelhoge verwachting toegekend voor vindplaatsen van jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum tot neolithicum. Er kunnen specifiek vindplaatsen uit het midden- en laat-paleolithicum voorkomen op de overgang van het Oud dekzand naar het Jong dekzand, op onbekende diepte in het plangebied. Er geldt specifiek een middelhoge verwachting op vindplaatsen uit het midden- tot laat-paleolithicum.

Vanaf 4900 voor Chr. (neolithicum) verruilde men geleidelijk het jagen en verzamelen voor een voedselvoorziening gebaseerd op akkerbouw en veeteelt. Door het verbouwen van voedsel werd men gebonden aan een bepaalde plek, werden stevigere onderkomens gebouwd en ging men aardewerk produceren en gebruiken. De locatiekeuze van de mensen werd in belangrijke mate bepaald door de mate waarin gronden geschikt waren voor beakkering (vruchtbaarheid en ontwatering). Dergelijke vindplaatsen (omvang 500-2000 m²) worden gekenmerkt door een spreiding van vondsten (met name aardewerk, maar ook andere gebruiksvoorwerpen) en sporen (kuilen, paalgaten, waterputten e.d.). Vaak is de vondstenlaag (het oude maaiveld) opgenomen in de bovengelegen akkerlaag, waardoor de vondstdichtheid relatief laag is. Voor landbouwers uit het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen geldt een hoge verwachting.

Omstreeks de 13^e eeuw werden de nederzettingen verplaatst naar de overgang van de hogere naar de lagere delen, langs of in de beekdalen. In Tilburg ontstonden meerdere bewoningskerken of herdgangen. Het plangebied ligt in het zuidwesten van de herdgang Kerk. Op oude kaarten is te zien dat er in het noordwesten enkele erven aanwezig zijn. Ook lag hier de doorgaande weg tussen Kerk en Haringseind. Ten hoogte van deze weg is de verwachting hoog op het aantreffen van oude straatniveaus en karrensporen. Ten hoogte van de Kloosterstraat kunnen ook karrensporen worden verwacht, maar in mindere mate vanwege de minder prominente functie van de weg dan de Zomerstraat heeft gehad. In het noorden is een hoge verwachting op het aantreffen van historische funderingen en erfstructuren. Wel is aan het einde van de 19^e en in het begin van de 20^e eeuw de historische bebouwing vervangen, waarbij onbekend is in welke mate deze de oude resten heeft verstoord. In de rest van het plangebied worden geen historische funderingen en erven verwacht maar kunnen wel nog resten van landgebruik en percelering (greppels) worden verwacht.

De specifieke archeologische verwachting wordt weergegeven in Afb. 2.23. De locaties met de bekende diepe verstoringen hebben een lage archeologische verwachting toegekend gekregen.

■ **Diepteligging en stratigrafische ligging**

De vindplaatsen uit het laat-paleolithicum tot en met de middeleeuwen bevinden zich overwegend in de top van de natuurlijke bodem (dekzand) onder een plaggendeek. Het plaggendeek is minimaal 50 cm dik. Uit onderzoeken in de

omgeving van het plangebied blijkt dat er ook sprake kan zijn van ophoogpakketten. Het betreffen zowel stedelijke ophooglagen als moderne ophogingen die zijn opgebracht om lagere landschapsdelen bewoonbaar te kunnen maken. Het archeologisch niveau in de natuurlijke ondergrond lag hier soms op 80-100 cm -mv.

Vindplaatsen uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd kunnen net onder de moderne bouwvoor in de stedelijke ophogingen en/of in het plaggende tot in de top van de natuurlijke bodem worden aangetroffen.

■ *Gaafheid, conservering en mogelijke verstoringen*

In het plangebied hebben in de afgelopen eeuwen meerdere bouw- en sloopwerkzaamheden plaatsgevonden. Van deze werkzaamheden is onbekend in hoeverre deze het archeologisch niveau hebben verstoord. Er zijn geen bouwtekeningen gevonden, waardoor de funderingsdiepte en de mogelijke aanwezigheid van kelders onbekend is. Aangezien het overwegend om industriële bebouwing gaat is de verwachting dat funderingen niet tot grote diepte zijn aangelegd.

Voor de meest recente bouwwerken, het appartementencomplex en de parkeergarage is dit wel duidelijk. Onder het flatgebouw wordt geen intact archeologisch niveau meer verwacht. Ten hoogte van het ingegraven gedeelte van de bestaande parkeergarage is het archeologisch niveau naar verwachting ook niet meer intact aanwezig. Voor het gedeelte van de parkeergarage dat direct op het maaiveld ligt is dit onbekend. Op de locatie van de voormalige ondergrondse brandstoftank wordt ook geen intact archeologisch niveau meer verwacht. Met de veldinspectie werd duidelijk dat er in het plangebied ten noordwesten van de parkeergarage ondergrondse containers aanwezig zijn. Ten hoogte van deze containers is het archeologisch niveau naar verwachting ook aangetast. Lokaal zijn er daarnaast bodemverstoringen aanwezig veroorzaakt door de aanleg van kabels en leidingen.

Er worden in Tilburg wel dieper gelegen pleistocene bodems (paleosolen) verwacht in welke nog archeologische resten uit het midden- tot laat-paleolithicum kunnen voorkomen. Deze bodems liggen in de top van het Oud dekzand, maar de exacte diepteligging in het plangebied is onbekend.

Buiten de bekende (historische) verstoringen is de verwachting dat het archeologisch niveau nog goed bewaard is gebleven. Als gevolg van het opwerpen van een esdek zullen eventuele vindplaatsen goed beschermd zijn geweest.

Omdat de grondwatertrap in het plangebied niet is gekarteerd is lastig te bepalen wat de invloed hiervan is geweest op potentiële vindplaatsen. Gezien de landschappelijke situatie is de verwachting dat er sprake van een diepere grondwaterstand. Met name organische resten zullen hierdoor minder goed geconserveerd zijn.

2.6.2 Historisch-geografische waarden

Het plangebied ligt aan de zuidwestzijde van de historische kern van Kerk, het latere religieuze en bestuurlijke hart van Tilburg. De noordwestzijde van het plangebied was begin 19^e eeuw bebouwd, de rest van het plangebied bestond uit wei- en hooilandpercelen. Langs de Zomerstraat in het noordwesten van het plangebied was aan beide wegzijden een bewoningslint aanwezig. De Zomerstraat is een historische doorgaande route tussen Korvel, Haringseind en de Heuvelstraat in Kerk. In de loop van de 19^e eeuw groeiden de bewoningskernen van Haringseind en Kerk via de Zomerstraat aan elkaar. Aan de noordzijde van de Zomerstraat is nog een relict van de oude bewoningslinten aanwezig: De Zomerstraat 49. Het herenhuis dateert uit 1907 en heeft een monumenten status. Door het zuidoosten van het plangebied loopt de Kloosterstraat. Circa 90 m ten zuidoosten van het plangebied wordt in 1834 aan de kruising van de Kloosterstraat-Oude Dijk het klooster van de Zusters van Liefde gebouwd. Tegenwoordig bestaat het terrein uit meerdere gebouwen uit de 19^e en begin 20^e eeuw.

Op de wei- en hooilanden is in 1881 een stoomfabriek gesticht welke later is omgevormd tot wollenstoffenfabriek. Tot aan de verkoop in 1961 is de fabriek meermaals verbouwd en uitgebreid. Aan de Zomerstraat stond het herenhuis van de eigenaren (de familie Straeter of Sträter). In de achtertuin werd een langgerekte stadstuin aangelegd welke tot aan de achterzijde van het perceel heeft gereikt. Na de verkoop van de fabriek en de bijbehorende woning is het gehele complex afgebroken.

Nog aanwezige waarden

- Zomerstraat tot en met de moderne afbuiging: De Zomerstraat is een doorgaande route geweest tussen de herdgangen Korvel, Haringseind en Kerk en kent een middeleeuwse oorsprong. Het was één van de eerste bestrate wegen in Tilburg. In de jaren '60 van de 20e eeuw is het noordoostelijke uiteinde omgelegd richting het noorden waar het aansluit op de moderne Schouwburggring.

- Kloosterstraat: De Kloosterstraat is een cultuurhistorische lijn die aansluit op de Oude Dijk in het oosten. Ten noordoosten van het plangebied ligt hier het Oude Dijk klooster met een oorsprong in 1834.
- Zomerpark: in het zuidwesten van het plangebied ligt het Zomerpark. Op deze locatie was voorheen de stadstuin van de familie Straeter. Na de verkoop van de afbraak van het bewoningslint en het fabrieksterrein is de stadstuin omgevormd tot stadspark. In het Zomerpark zijn enkele bomen uit de voormalige tuin behouden.

3.1 Archeologie

Hieronder volgt de beantwoording van de archeologische onderzoeksvragen:

Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, welke gegevens zijn bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarden bekend.

Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en welke gegevens zijn bekend over bodemverstorende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?

Het plangebied ligt op de flank van het Tilburg dekzandplateau. Ten zuiden van het plangebied was een periglaciaal dal aanwezig. De natuurlijke ondergrond bestaat naar verwachting uit dekzandafzettingen die boven fluvioperiglaciale afzettingen liggen. Binnen de dekzandafzettingen kan onderscheid worden gemaakt tussen Oud en Jong dekzand. Deze grens ligt in het plangebied op een onbekende diepte. In de top van het dekzandpakket kan een podzolbodem hebben gevormd. In de loop van de late middeleeuwen en nieuwe tijd is er naar verwachting een esdek opgebracht die de natuurlijke ondergrond heeft afgedekt. Het esdek kan zijn afgedekt door stedelijke ophooglagen. In het plangebied worden hoge zwarte enkeerdgronden verwacht. In het zuiden van het plangebied kunnen mogelijk nog gooreerdgronden voorkomen.

Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?

Vanwege de bodemverstorende activiteiten in jongere perioden is de verwachting dat de kwetsbare vindplaatsen van jager-verzamelaars (laat-paleolithicum tot neolithicum) grotendeels zijn aangetast. De aanwezigheid van deze vindplaatsen kan niet geheel worden uitgesloten waardoor de archeologische verwachting op deze vindplaatsen middelhoog. Voor de vindplaatsen van landbouwende samenlevingen krijgt het plangebied een hoge verwachting toegekend. In het noordwesten van het plangebied is de verwachting hoog voor het aantreffen van funderingen en erfstructuren uit de late middeleeuwen tot nieuwe tijd en voor het aantreffen van oude wegniveaus uit dezelfde periode van de Zomerstraat. Ten hoogte van de bestaande bebouwing (o.a. appartementencomplex en parkeergarage) is vanwege bekende diepe bodemverstoringen de archeologische verwachting laag, met uitzondering van de diepere paleosolen. Er kunnen op onbekende diepte nog oude bodems voorkomen die informatie verschaffen over de landschappelijke ontwikkeling van Tilburg. Het betreft hier met name de overgang tussen het Oud en Jong dekzand. In deze bodemlagen kunnen ook nog vroege vuursteenvindplaatsen tot het laat-paleolithicum worden verwacht.

In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

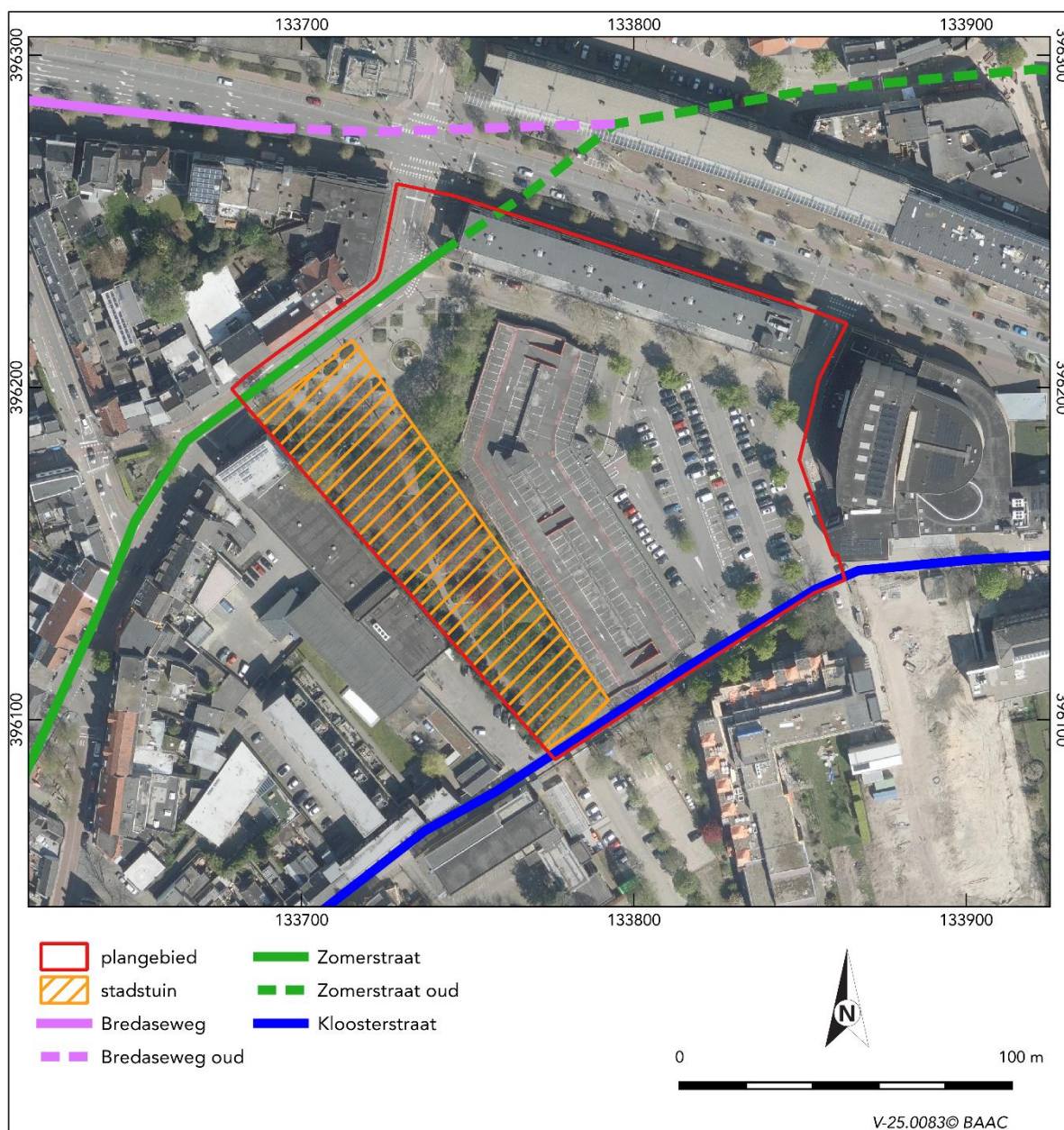
Potentiële archeologische resten zullen door de geplande bodemverstorende werkzaamheden met zekerheid worden aangetast. Vanwege de middelhoge tot hoge verwachting en de specifieke verwachting van historische structuren in het plangebied wordt geadviseerd een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven in de zones met een (middel)hoge archeologische verwachting. Voor het opsporen van potentiële historische vindplaatsen is een proefsleuvenonderzoek een meer geschikte methode dan bijvoorbeeld een verkennend booronderzoek. Er wordt geadviseerd tijdens het proefsleuvenonderzoek doormiddel van profielgaten en aanvullende boringen te onderzoeken of er diepere niveaus verwacht kunnen worden.

Voor onderzoek naar de dieper gelegen bodemlagen is het advies om tijdens de ontgraving van de toekomstige parkeerkelder een inspectie te laten uitvoeren door een fysisch geograaf of een archeoloog met kennis van landschap. Bij het aantreffen van archeologische indicatoren kan de inspectie worden opgeschaald naar een archeologische begeleiding van de verdere ontgraving.

Voorafgaand aan het gravend onderzoek dienen de eisen waaraan het onderzoek dient te voldoen, te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Bovenstaand advies dient voorgelegd te worden aan de bevoegde overheid (gemeente Tilburg) in het kader van de vergunningsaanvraag en vormt de basis voor het selectiebesluit van de gemeente. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemverstorende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC wil er daarom op wijzen dat men bij bodemverstorende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan, volgens artikel 5.10 van de Erfgoedwet en afdeling 19.2 Omgevingswet, zo spoedig mogelijk melding te maken bij de minister van OC&W (in de praktijk de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) en bij de gemeente.

Afb. 3.1 Cultuurhistorische elementen binnen het plangebied.

3.2 Cultuurhistorie

Hieronder volgt de beantwoording van de cultuurhistorische onderzoeksvragen:

Welke historische bebouwing is in het plangebied bekend en waar bevond deze zich?

In het noorden van het plangebied was langs beide zijden van de Zomerstraat bebouwing aanwezig. De bebouwing langs de Zomerstraat vormde een aaneengesloten bewoningslint van kleinschalige bebouwing. Vanaf 1853 wordt achter dit bebouwingslint in het plangebied een stoomfabriek aanwezig, welke later is omgevormd tot wollenstoffenfabriek. De fabrieksbebouwing breidde zich langzaam uit tot een grootschalig fabrieksterrein. De fabriek is in 1961 verkocht aan de gemeente en afgebroken. Van de historische bebouwing is in het plangebied niks meer aanwezig.

Welke cultuurhistorisch waardevolle elementen zijn behalve bebouwing in het plangebied bekend?

- **Zomerstraat tot en met de moderne afbuiging:** De Zomerstraat is een doorgaande route geweest tussen de herdgangen Korvel, Haringseind en Kerk en kent een middeleeuwse oorsprong. Het was één van de eerste bestrate wegen in Tilburg. In de jaren '60 van de 20e eeuw is het noordoostelijke uiteinde omgelegd richting het noorden waar het aansluit op de moderne Schouwburggring.
- **Kloosterstraat:** De Kloosterstraat is een cultuurhistorische lijn die aansluit op de Oude Dijk in het oosten. Ten noordoosten van het plangebied ligt hier het Oude Dijk klooster met een oorsprong in 1834.
- **Zomerpark:** in het zuidwesten van het plangebied ligt het Zomerpark. Op deze locatie was voorheen de stadstuin van de familie Straeter. Na de verkoop van de afbraak van het bewoningslint en het fabrieksterrein is de stadstuin omgevormd tot stadspark. In het Zomerpark zijn enkele bomen uit de voormalige tuin behouden.

Op welke manier kunnen deze elementen eventueel worden teruggebracht in het stedenbouwkundig ontwerp?

Op basis van de huidige plannen zal de oude ligging van de Zomerstraat terugkeren in het straatbeeld als doorgang voor voetgangers en zal de Kloosterstraat gehandhaafd blijven. In de historische situatie lag het plangebied op een overgang van kleinschalige bebouwing (woningen) in het noordwesten van het plangebied (Zomerstraat) naar grootschalige bebouwing (fabrieksterrein en kloosterterrein) richting het zuidoosten.

De ligging van het Zomerpark wordt in de huidige plannen al gehandhaafd en behoud het gevoel van een besloten stadstuin hierin.

Literatuur

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., E. Stouthamer, K.M. Cohen & W.Z. Hoek, 2021: *Landschap in delen. De fysisch-geografische regio's*, Utrecht.

Bergman, W.A., 2017a: *Tilburg. Plangebied Oude Dijk Klooster. Actualiserend bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek (verkennde fase)*, 's-Hertogenbosch (BAAC Rapport V-16.0077).

Bergman, W.A., 2017b: *Tilburg. Plangebied Oude Dijk. Inventariserend veldonderzoek (karterende fase)*, 's-Hertogenbosch (BAAC Rapport V-17.0054).

Boer, E. de, H. van Dijk, K. Gheysen en S. van der Loo, 2006: *Van De Boog tot De Keel Tilburg, beheerbestemmingsplan Korvel-Oerle. Archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek*, Tilburg (BILAN rapport 2006/165t).

Boo van Uijen, E.M. de, 2023: *Gemeente Tilburg. Plangebied Oude Markt/ Heikese kerk te Tilburg. Briefrapport verkennend booronderzoek*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport V-23.0259).

CCvD, 2022: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.2*, Gouda.

Dijk, H. van & E. de Boer, 2007: *Van Pruilhoek tot Venne Weyden. Tilburg – Centrum-Zuid*, Tilburg (BILAN rapport 2007/161).

Dijk, H. van & K. Gheysen 2006: *Beheerbestemmingsplan Oude Stad Zuid-Oost. Cultuurhistorisch en archeologisch onderzoek*, Tilburg (BILAN rapport 2006/164).

Heunks, E., 2013: *Toelichting op de paleogeografische kaart van de regio Tilburg, schaal 1:25.000*, Utrecht.

Klei, P., H. Peeters & N. Dijk, 1994: *Verslag Verkennende Opgraving Tilburg-Kunstcluster*, Tilburg (ITHO Archeologische Reeks 5).

Meurs, M., 2023: *Graven naast de kerk. Tilburg, Stadhuisstraat, Archeologische begeleiding*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport A-21.0057).

Mostert, M., 2024: *Tilburg, Stadhuisstraat/ Heikese kerk. Opgraving (variant Archeologische Begeleiding)*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport A-22.0763).

Putten, M.J. van, J.M.J. Willems & M.A. Tolboom, in voorbereiding: *Gemeente Tilburg. Archeologische verwachtings- en beleidskaart, een actualisatie*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport V-21.0655).

Putten, R. van, P. Robben & P. Siebers (red.), 2019: *Historische atlas van Tilburg*, Nijmegen.

Stouthamer, E., K.M. Cohen & W.Z. Hoek, 2023: *De vorming van het land. Geologie en geomorfologie*, Utrecht.

Geraadpleegde kaarten en websites (2025)

AHN4, *Actueel Hoogtebestand Nederland*, <http://www.ahn.nl>.

ArcGIS Online, <http://www.arcgis.com>.

Archief Bouwen en Milieu, *Gemeente Tilburg*, <https://www.tilburg.nl/inwoners/verhuizen-verbouwen/archief-bouwen-en-milieu/>.

Archis 3, *Archeologisch Informatiesysteem*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed RCE), <https://archis.cultureelerfgoed.nl/>.

BAG, *Basisregistratie Adressen en Gebouwen*, <https://bagviewer.kadaster.nl/>.

Bestemmingsplan Centrum Zuid 2008, gemeente Tilburg vastgesteld 26-06-2010, <https://omgevingswet.overheid.nl/regels-op-de-kaart/>.

BHIC (Brabants Historisch Informatie Centrum), *Het geheugen van Brabant*, <https://www.bhic.nl/het-geheugen-van-brabant>.

Bodeminformatie, *Rapportagemodule bodeminformatie*, <https://tilburg.nazca4u.nl/rapportage>.

Bouwarchief gemeente Tilburg, <https://www.tilburg.nl/inwoners/verhuizen-verbouwen/archief-bouwen-en-milieu/>.

CHW, *Cultuurhistorische Waardenkaart*, <https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=1dab0b45b3234fffa8090a4bc8ae06f8>.

DANS, *data station Archaeology*, <https://dans.knaw.nl/en/data-stations/archaeology/>.

DINOloket, Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond, <http://www.dinoloket.nl>.

Geologische overzichtskaart van Nederland, 2021, Deltares.

IKME, Indicatieve Kaart Militair Erfgoed, <http://www.ikme.nl/>.

Informatiepunt Leefomgeving, <https://iplo.nl/>, januari 2024.

Kadasterkaart (minuutplan en OAT), 1811-1832, <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>.

Monumenten Tilburg, <https://www.monumententilburg.nl>.

Ontgroningen, *Ontgroningen Noord-Brabant*, http://atlas.brabant.nl/arcgis/services/pgr_m01_milieu/MapServer/WMSServer.

PDOK, *Publieke Dienstverlening Op de Kaart*, <https://www.pdok.nl/>.

Regionaal archief Tilburg, <https://www.regionaalarchieftilburg.nl>.

Topotijdreis, <https://www.topotijdreis.nl>.

Verhees, H., 1794: Kaart Figuratief van het grootste gedeelte van Bataafsch Braband, bevattende de Meyerye van 's Bosch, bestaande in de vier kwartieren...", enz., <https://www.archieven.nl>.

5

Bijlagen

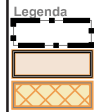
Bijlage 1	Geplande ontwikkelingen
Bijlage 2	Geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 3	Bouwdossiers appartementen Louis Bouwmeesterplein

Bijlage 1B

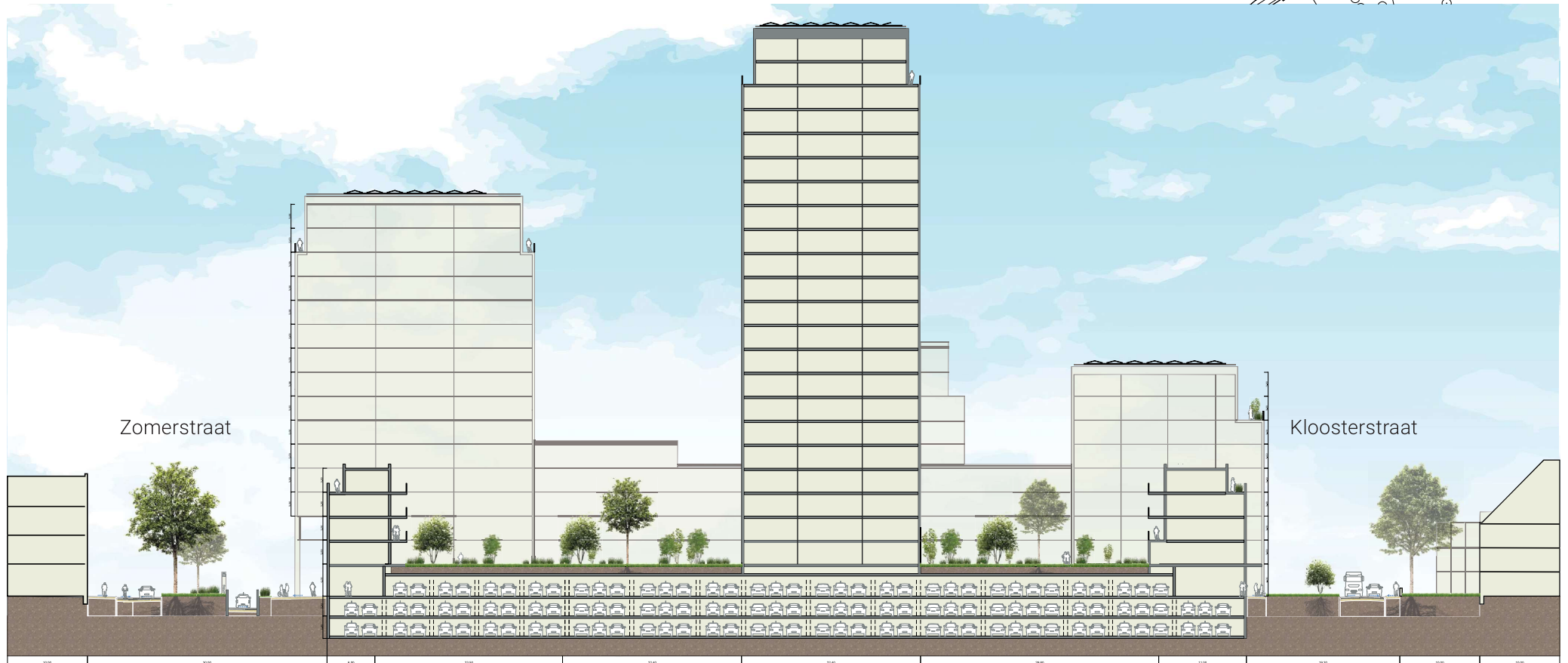
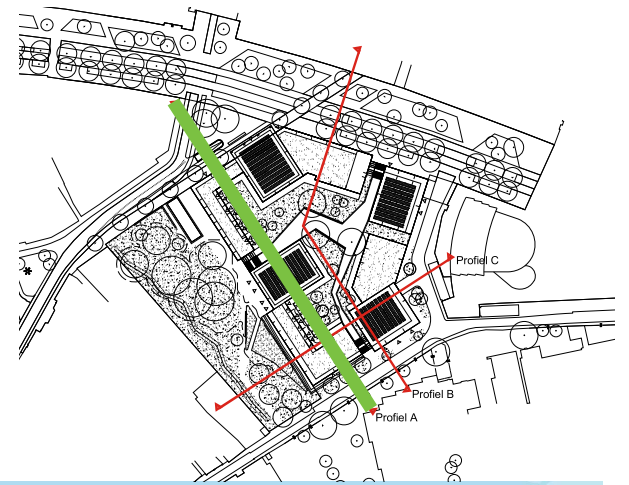
Nieuwe openbare ruimte

Vastgoed

Doorsneden

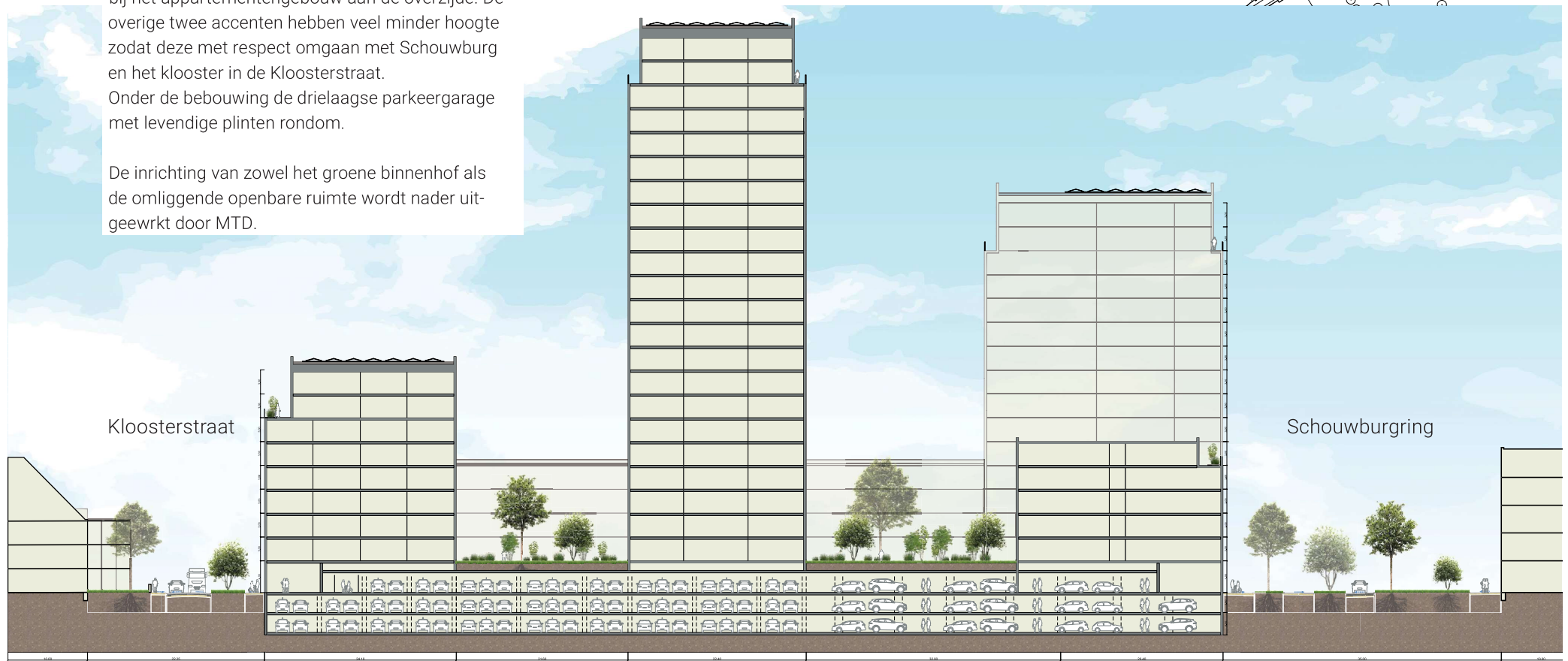
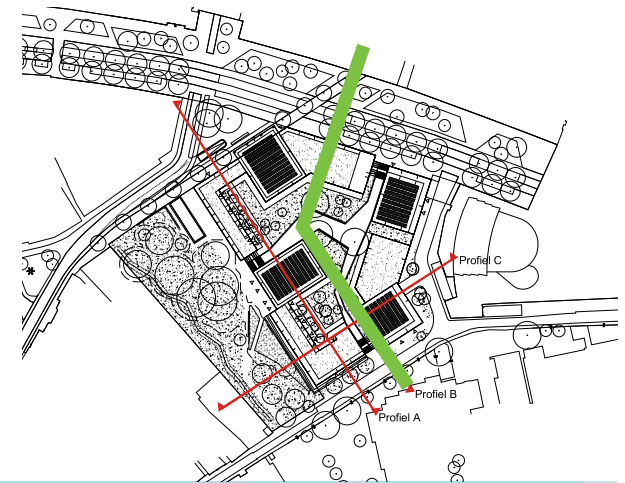

Profiel A - Zomerstraat - Kloosterstraat

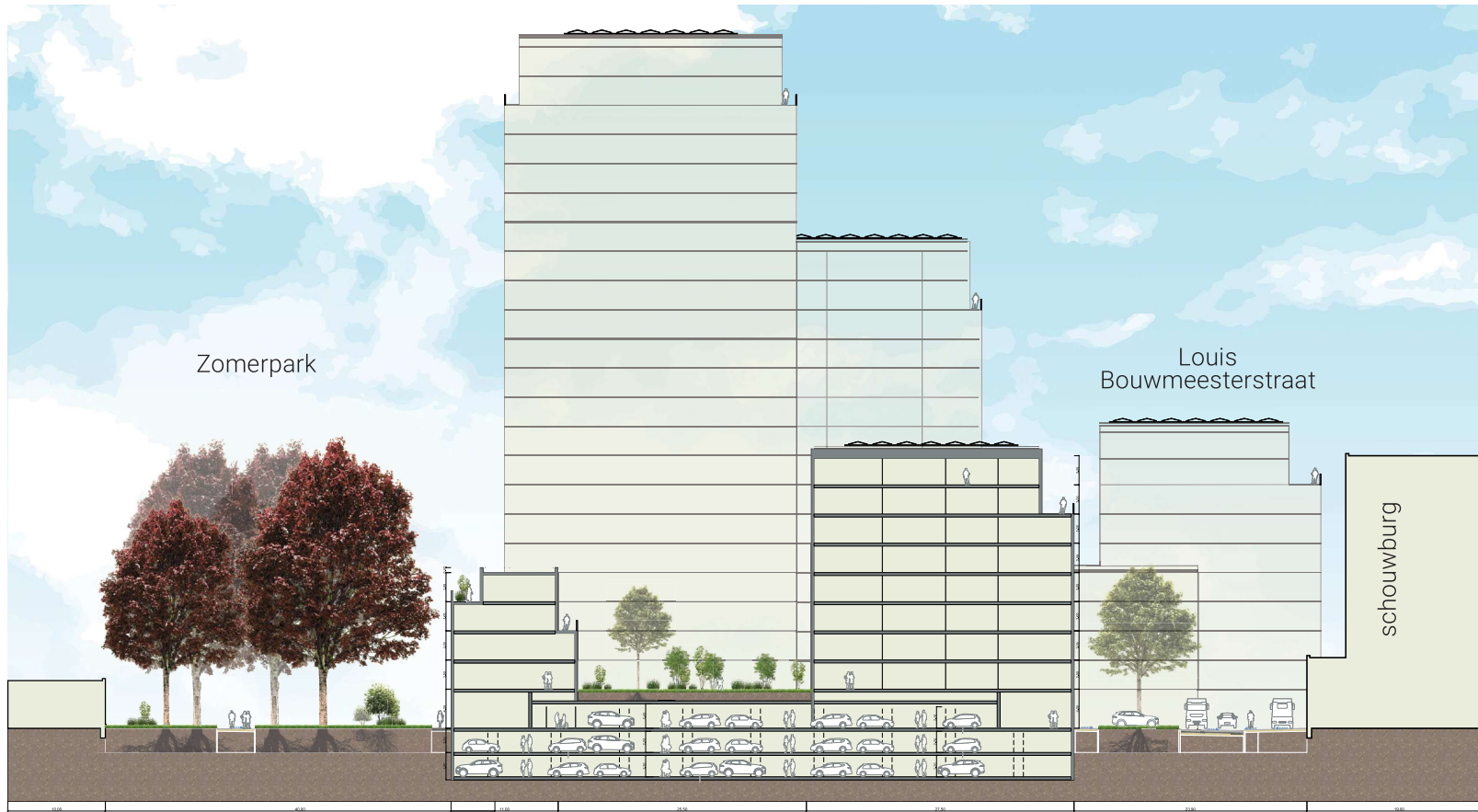
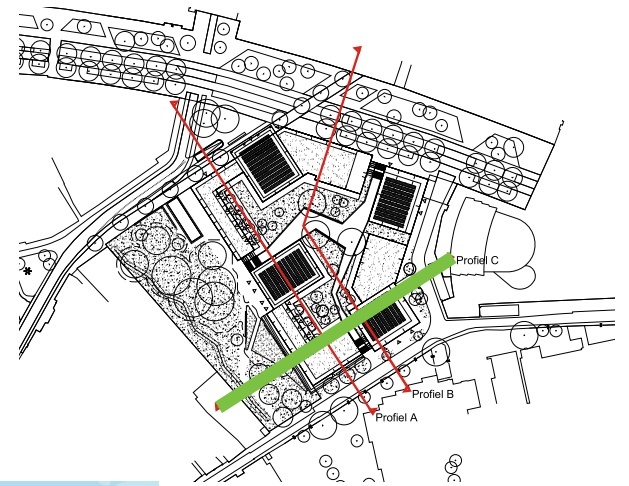
De hoogte is afgestemd op de positie in het bouw-
blok én het stedelijk weefsel. De basishoogte van
de 'plint' is afgestemd op de direct aangrenzende
bestaande bebouwing. De accenten zijn uiteraard
hoger, maar ook die hoogte is afgestemd op de
positie in het bouwblok. Zo is het hoogste accent
aan het Zomerpark geplaatst omdat deze hier
beperkte impact heeft op de omgeving. Langs de
Schouwburgsing een accent dat aansluiting vindt
bij het appartementengebouw aan de overzijde. De
overige twee accenten hebben veel minder hoogte
zodat deze met respect omgaan met Schouwborg
en het klooster in de Kloosterstraat.

Onder de bebouwing de drielaagse parkeergarage
met levendige plinten rondom.

De inrichting van zowel het groene binnenhof
als de omliggende openbare ruimte wordt nader uit-
gewerkt door MTD.

Profiel B - Kloosterstraat - Schouwburgsing

Profiel C - Zomerpark - Louis Bouwmeesterstraat

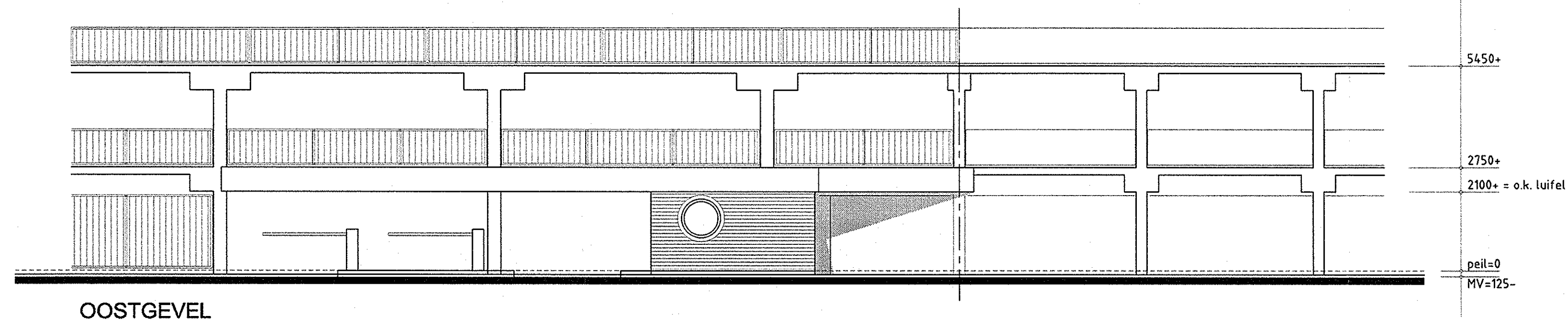
Bijlage 2: Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie				
11.650	Kwartair	Laat	Holoceen (warme periode)					1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Bokstel (eolisch en lokaal terrestrisch)
12.850			Laat- Weichselien (Laat- Glaciaal)	Weichselien (ijstijd)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye (Rijn)				
13.900					Allerød (warm)						
14.030					Vroege Dryas (koud)						
14.640					Bølling (warm)						
30.000			Midden- Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat- Pleniglaciaal (zeer koud)	3						
60.000				Midden- Pleniglaciaal (koud)							
75.000				Vroeg- Pleniglaciaal (zeer koud)		4					
117.000			Vroeg- Weichselien (gematigd koud)			5a					
						5b					
						5c					
						5d					
130.000			Eemien (warme periode)					5e	Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)		
370.000			Midden	Midden	Saalien (ijstijd)	6-10	Formatie van Urk (Rijn)	Formatie van Drente (Glaciaal)			
410.000		Holsteinien (warme periode)			11						
475.000		Elsterien (ijstijd)			12						
850.000		Cromerien (warme periode)			13- 22	Formatie van Sterksel (Rijn)					
2.600.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien	23- 104	Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)						
							Formatie van Beegden (Maas)				

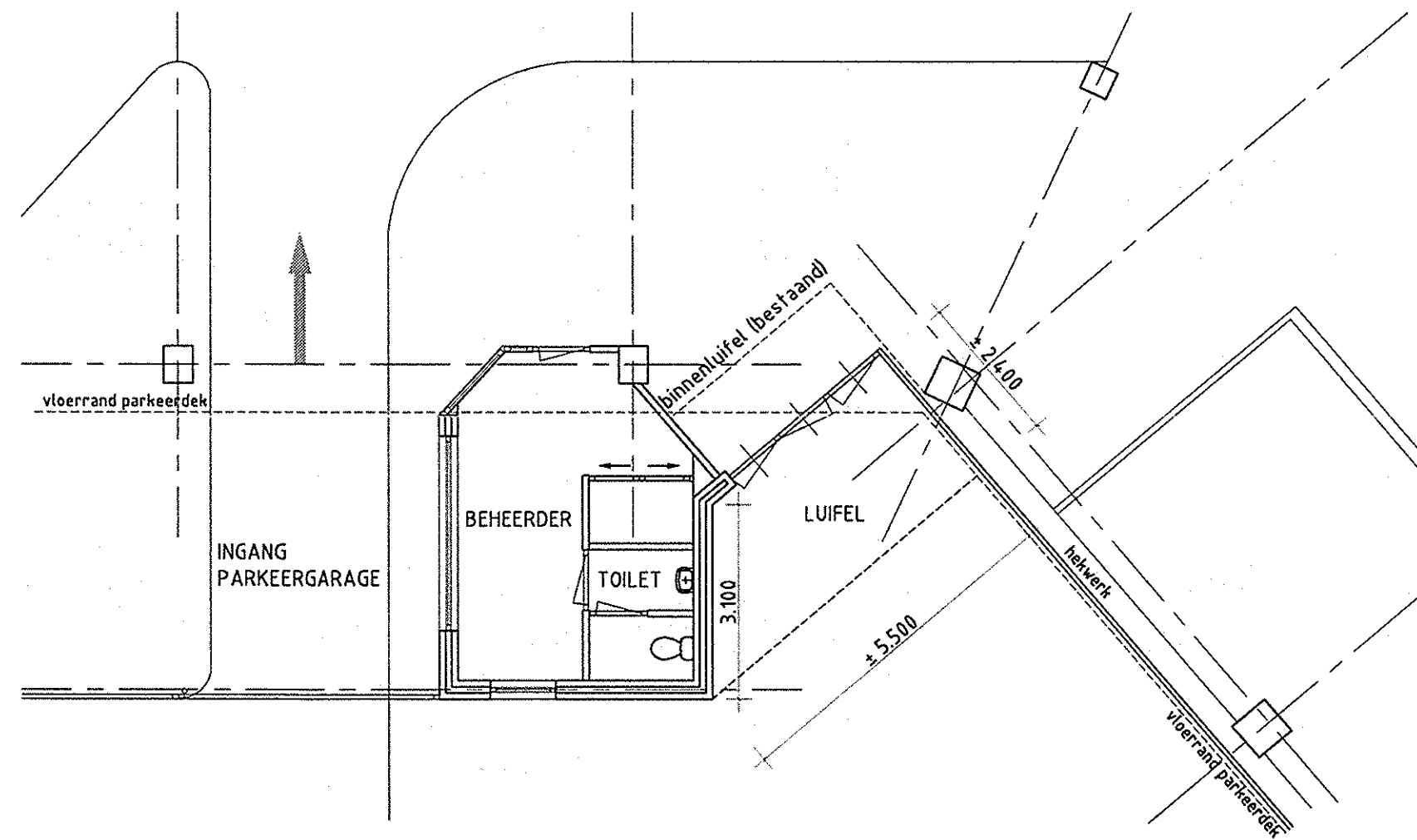
Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultuurhistorisch Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)			
450	1250	Holoceen	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Vb2	nieuwe tijd (1500-heden)			
1150						middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)			
1500							Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)		
1962					ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)				
2750						bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)			
3050							neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)		
3950	IVb		Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)						
5700				IVa					
7250	III		Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af						
8700				II	Den overheerst, daarnaast hazelaar, eik, iep, linde, es				
10.250	I		Eerst berk en later overheerst de den						
10.750									
11.650									
12.850	10.950	Laat-Pleistoceen	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	Parklandschap (subarctisch)	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)		
13.900	11.900			Allerød	LW II	Dennen- en berkenbossen			
14.030	12.100			Vroege Dryas	LW I	Open parklandschap			
14.640	12.450			Bølling		Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen			
35.000 (v. Chr.)	¹⁴ C-methode loopt tot 43.000 jaar BP		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)				Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	midden-paleolithicum (300.000 – 35.000 v. Chr.)	
75.000									
117.000			Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)				Perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap		
130.000							Loofbos		
300.000 (v. Chr.)			Saalien (ijstijd)				Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP		vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)

¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.

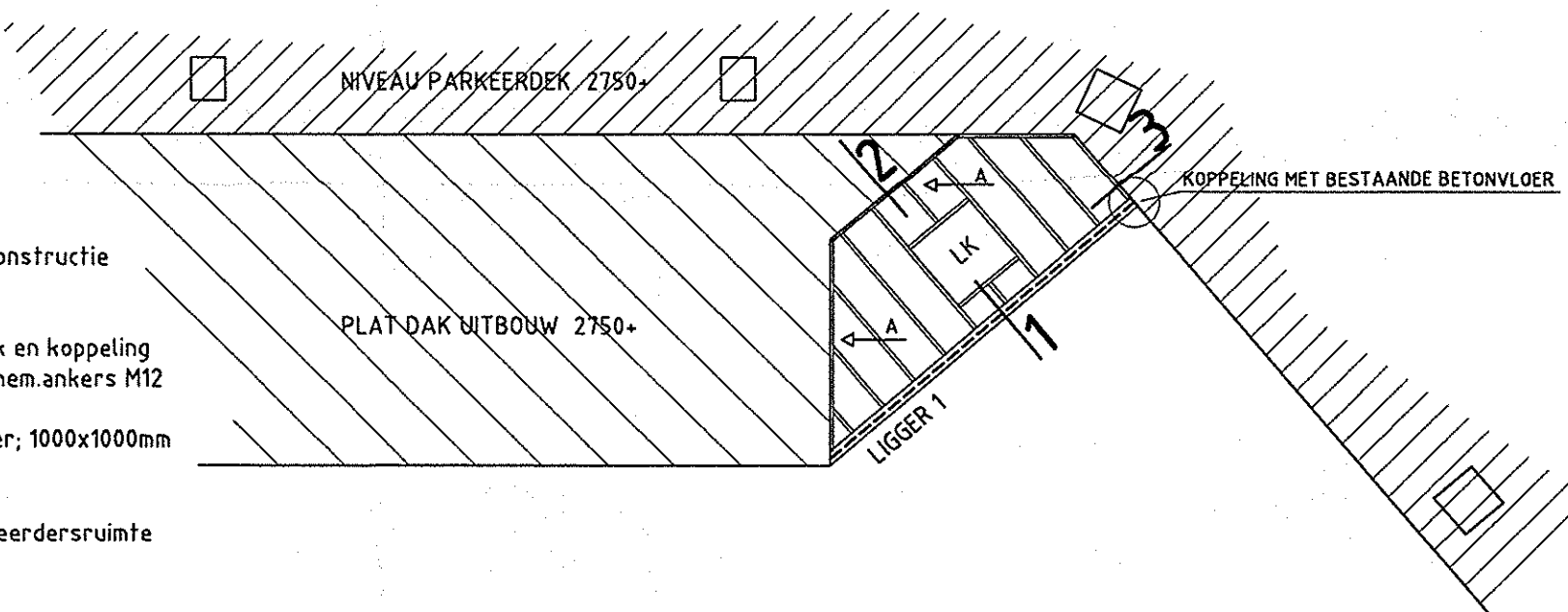

BEGANE GROND

BALKLAAG LUIFEL

Hout C18
balklaag 45 x 145 mm; 550mm hoh.
randbalk 45 x 145 mm; gekoppeld aan bestaande constructie
ligger 1 HEA 160
oplegging 100mm op bestaand metselwerk en koppeling aan bestaande betonconstructie met 2 chem.ankers M12
LK dubbelwandige Vacalux lichtkoepel, helder; 1000x1000mm
Afschot en afvoer hemelwater naar bestaand dak beheerdersruimte

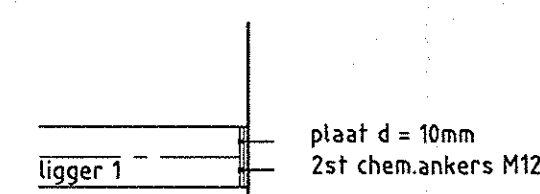

DAKOPBOUW:

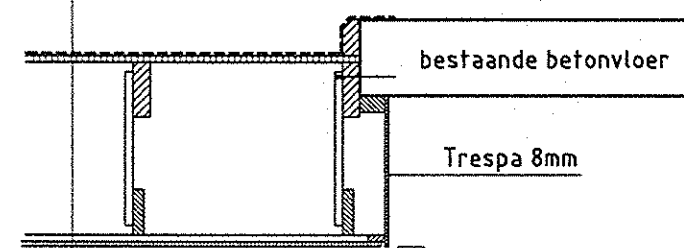
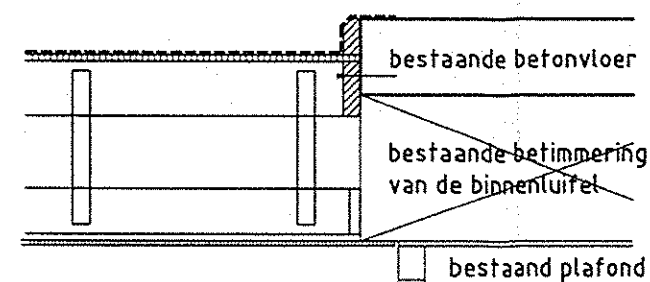
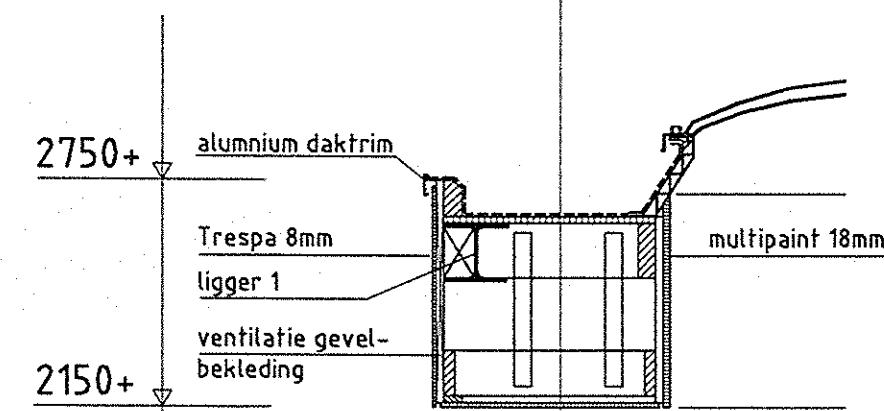
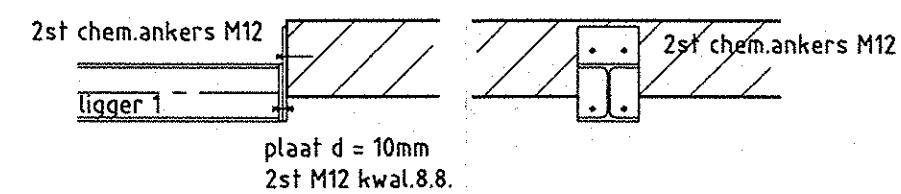
- kunststof dakbedekking
- underlayement 19mm
- balklaag
- verlaagd plafond van regels 28x120mm
- stroken 18x45mm
- Trespa 8mm, in stroken als bestaand

DAKOPBOUW:

- kunststof dakbedekking
- underlayement 19mm
- balklaag
- verlaagd plafond van regels 28x120mm
- stroken 18x45mm
- Trespa 8mm, in stroken als bestaand

KOPPELING MET BESTAANDE BETONVLOER

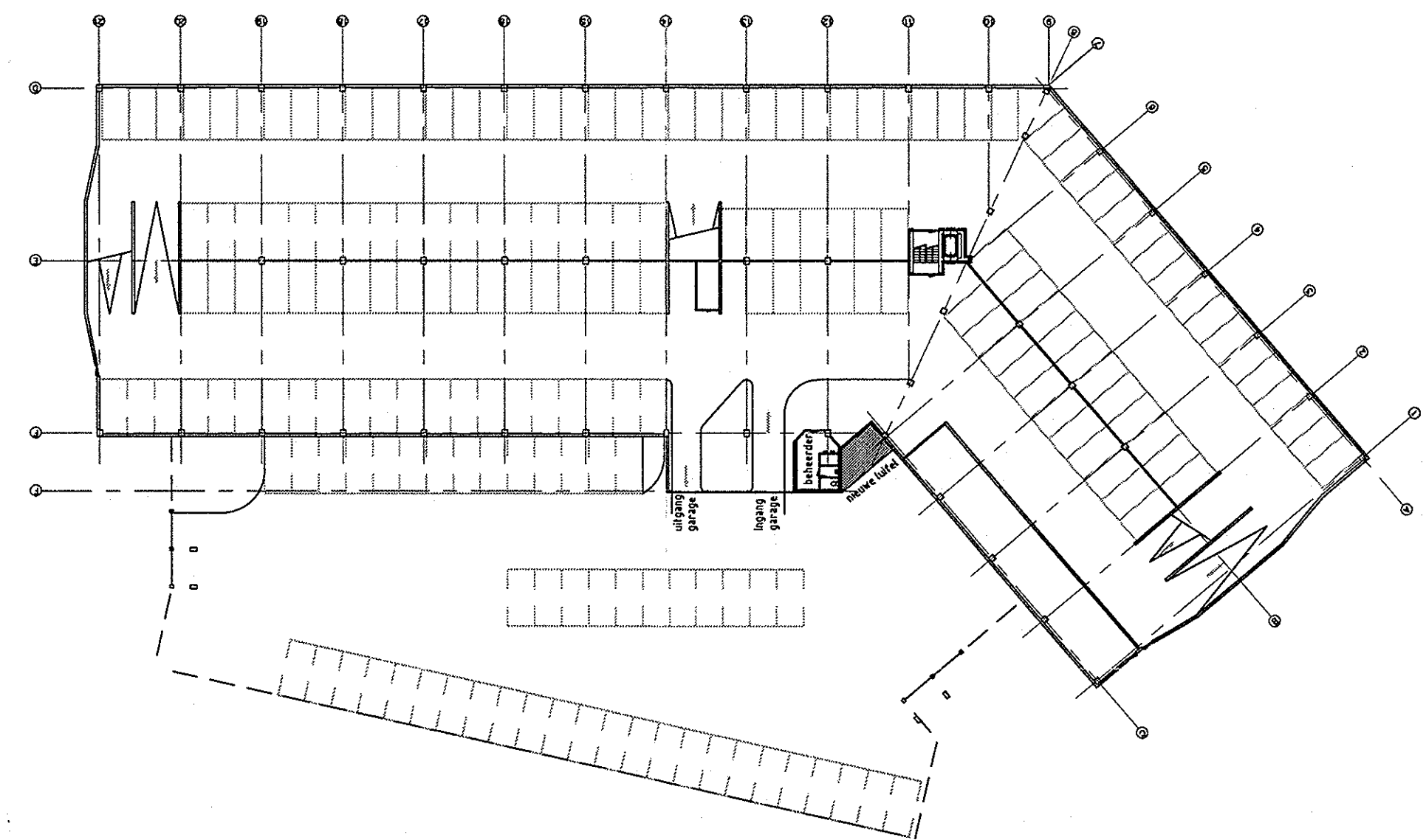
maatvoering afstemmen op bestaande situatie

1

2

3

GEVELAANZICHT OOSTZIJDE 1:500

BEGANE GROND PARKEERGARAGE 1:500

